

TURSKI KATASTRI MILJEVACA I PROMINE U 16. STOLJEĆU

Sažetak: *Katastarski popisi područja Osmanskog Carstva značajna su građa za istraživanja više disciplina kao što su historijska demografija, društvena historija, onomastika (toponimija i antropologija), ekonomska povijest i dr. Popis Kliškog sandžaka iz 1550. godine u literaturi se smatra ne samo prvim popisom toga sandžaka nego i vrlo važnim povijesnim izvorom.*

Prostor današnjih Miljevaca i Promine bio je (od 1528. do potkraj 17. stoljeća) u nahiji Nečven. Godine 1550. popis u toj nahiji obuhvaća četiri sela i u njima 45 domaćinstava, te tri mezre i dva čifluka s 28 kućanstava.

Usporedbom s popisom tri i po desetljeća kasnije (1585.) vidljiv je dvostruki porast kućanstava i trostruki porast seoskih naselja.

Ključne riječi: *turski katastri, Miljevci, Promina, nahija Nečven, 16. stoljeće*

UVODNE NAPOMENE

Može se postaviti pitanje zašto u naslovu ovoga rada stoji izraz „Turski katastri“. Takvo je pitanje opravdano s obzirom na to da se zadnjih godina u znanosti odnosno u literaturi koristi naziv osmanski, pa bi dosljedno tome možda bilo pravilnije u naslovu staviti „Osmanski katastri“. U samom tekstu koristit ćemo i naziv osmanski i naziv turski u istom značenju, a rad smo naslovili kako bismo zadržali kontinuitet sa sličnim ranijim radovima (Traljić, 1973.; Kosor, 1979.; Spaho, 1985.; Spaho, 1986.; Spaho, 1986.; Spaho, 1989.; Spaho, 1990.; Erceg, 1989.; Buzov, 1989.; Nametak, Moaćanin 1997.). U naslovima njihovih radova imamo izričaje: tursko-mletačke granice; turski popis; u prvim turskim popisima; u turskoj vlasti; građa na turskom jeziku; turski dokumenti; turska uprava i organizacija vlasti; turska osvajanja i organizacija proizvodnje u Dalmaciji; Drniška krajina za turskog vladanja, Turska Hrvatska itd.

U radu se osvrćemo na dva osmanska/turska popisa i to: *Opširni popis Kliškog sandžaka iz 1550. godine* i neobjavljeni popis *Nahije Nečven u Kliškom sandžaku 1585. godine*. Riječ je o katastarskim popisnim knjiga-

ma (defterima). Cilj ovih i drugih takvih popisa „nije bio popis stanovništva“ (Aličić, 2000.:V). Jedan od razloga popisa bio je popisivanje poreznih obveznika i utvrđivanje državnih prihoda. Određeni dio državnih prihoda raspoređivao se na plaće vojničkoj klasi. Aličić (2000.) smatra da „to znači uvođenje timarske organizacije u određenoj zemlji“.

S obzirom na to da se zadnjih godina među osmanistima primjećuju i diskusije o tomu jesu li pojedini popisi po nahijama obuhvatili sva naselja i sve poreske obveznike ili je tu bilo propusta, dodat ćemo riječ-dvije o tome kako su popisi vršeni. Aličić ukazuje da su poslove oko popisa obavljali kadije, visoki državni činovnici i istaknute političke ličnosti kao što su npr. sandžakbegovi. On tvrdi da bi popisna komisija došla u jedan kadiluk i da bi nakon određenih priprema svi porezni obveznici bili pozvani da dođu na popisno mjesto (Aličić, 2000.:VII). U okviru jednog sandžaka i jednog kadiluka komisija je unosila „naziv nahije, naziv naselja i njegov status – šehar, kasaba, varoš, pazarište, selo, mahala, ili druga vrsta popisne jedinice kao što je mezra, čifluk, zemin, tržna taksa, carina...“ (Aličić, 2000.:IX). U defter je upisivano osobno ime i ime poreznog obveznika, a ponekad se nalazi i bilješka s nekom poblížom oznakom ili društvenim statusom. Tu je još i vrsta posjeda koji netko uživa, baština ili čifluk određenog poreznog obveznika.

Neovisno o tomu što ovi defteri nisu popis stanovništva, oni omogućuju različita istraživanja kao npr. istraživanje demografskih kretanja na nekom području, proces širenja islama u različitim razdobljima, onomastička istraživanja odnosno istraživanja sa stajališta historijske geografije, historijske sociologije, jezična istraživanja itd.

Giddens historijsku perspektivu u sociološkim istraživanjima smatra vrlo značajnom. Kao primjer „dokumentarnog istraživanja u historijskom kontekstu“ navodi sociološku studiju A. E. Ashwortha, *Trench Warfare 1914.-1918*, o životu vojnika u rovovima tijekom 1. svjetskog rata (Giddens, 2007.:667). Poznata je knjiga *States and Social Revolutions* (1979.) (*Država i društvene revolucije*) u kojoj istaknuta autorica historijske sociologije Theda Skocpol donosi komparativnu analizu u tri različita povijesna konteksta (revoluciju u Francuskoj, Rusiji i Kini u vremenskom rasponu od 1789. preko 1917. do 1949. godine). I ovu studiju ističe Giddens kao dobar primjer kombiniranja komparativnog i historiografskog istraživanja.

P. Anderson, koji nastoji povezati pristup društvenoj povijesti K. Marxa i M. Webera, objašnjava odnose istočne i zapadne povijesti u europskom okviru, te „suprotstavlja europskoj (povijesti) povijest Bizanta, Turske, Kine i Japana...“ (Katunarić, 2012.:23).

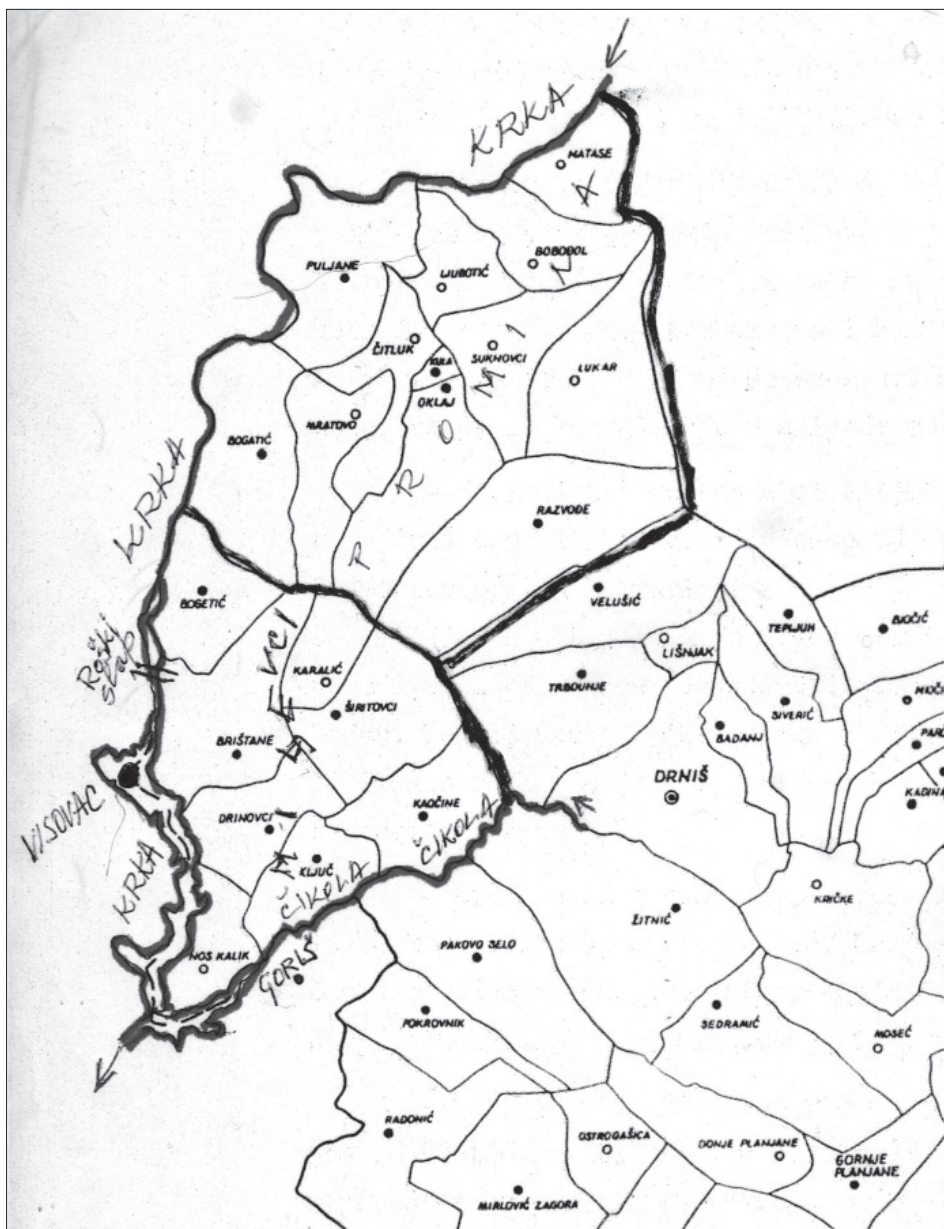
I J. Arnason ukazuje na najpoznatiju, među čestim pogreškama u percepciji o Zapadu i Istoku, a ta je „pogreška orijentalizam“ kojim se tumači kako je Istok „izvrnuta“ i uglavnom „negativna, slika Zapada“ (Katunarić, 2012.:30).

D. Smith u osvrtu na Braudelov *Mediterran* smatra da autor *Mediterrana* pokazuje veći interes za ulogu gradova-država. Tako, „gradovi kao Venecija bili su prinuđeni da se vežu za veće države, kao što su bile Vizantijska ili Turska carevina, kako bi dobili pristup na tržišta koja su im bila potrebna“ (Smith, 2001.:142).

U tom historijskom kontekstu treba promatrati i trgovinu s područja Kliškog sandžaka i teritorija Mletačke Republike, a posebice s područja nahije Nečven (današnji Miljevci i Promina) i drugih nahija u blizini Drniša te obližnjeg Šibenika pod mletačkom vlašću.

MILJEVCI I PROMINA

Miljevci su zajednički naziv za sedam današnjih samostalnih sela. To je prostor između rijeke Krke i Čikole, a južno od Promine. Dakle, to je naziv za jedan kraj, jedan predio na visoravni koju omeđuje sa zapada i juga Krka, a sa istoka Čikola i koje, po upravnoj organizaciji teritorija RH, pripada općini Drniš ranije, a danas gradu Drnišu. U 14. i 15. stoljeću prostor današnjih Miljevaca nalazio se u distriktu Oprominje odnosno u distriktu Promina (Pilić, 2008.; Birin, 2008.). Miljevci se sastoje od sedam sela: Bogatići (Miljevački), Brištani, Drinovci, Kaočine, Karalići, Ključ i Širitovci. Na Miljevce su upućeni i stanovnici sela Nos Kalik smještenog na ušću Čikole u rijeku Krku (na prostoru brda Nos). Neki autori i selo Nos Kalik priključuju Miljevcima. Međutim, Miljevci su ujedno naziv katoličke župe, a malobrojni stanovnici sela Nos Kalik jesu pravoslavne vjeroispovijesti, pa po tomu ne spadaju pod katoličku župu Miljevci. Na području današnjih Miljevaca, a na lijevoj obali Krke, u ataru sela Brištani postojao je grad Kamičak. Kamičak se, izgleda, prvi put spominje 1345. godine i, dakako, kasnije. Bio je u posjedu Nelipčića, kao njihov nasljedni grad. U vrijeme organizacije osmanske vlasti Kamičak je razrušena utvrda. Na miljevačkom području nalazio se i grad Ključ odnosno Ključica, na desnoj obali Čikole također u posjedu Nelipčića. U izvorima se prvi put spominje 1333. godine. I Kamičak i Ključ bili su u distriktu/kotaru Promina u srednjem vijeku, odnosno u 14. i 15. stoljeću tj. u predosmansko vrijeme. O Miljevcima i njihovoj prošlosti ima dosta podataka u Zborniku Miljevci (2008.)

Slika 1. Današnja sela Miljevaca i Promine s (većim) dijelom drniške krajine

Promina je naziv predjela smještenog na južnim i jugozapadnim padinama planine Promine i pretežno na visoravni južno i zapadno od planine do rijeke Krke. Na jugu taj kraj graniči s Miljevcima, a na istoku s Velušićem i selom Trbounje.

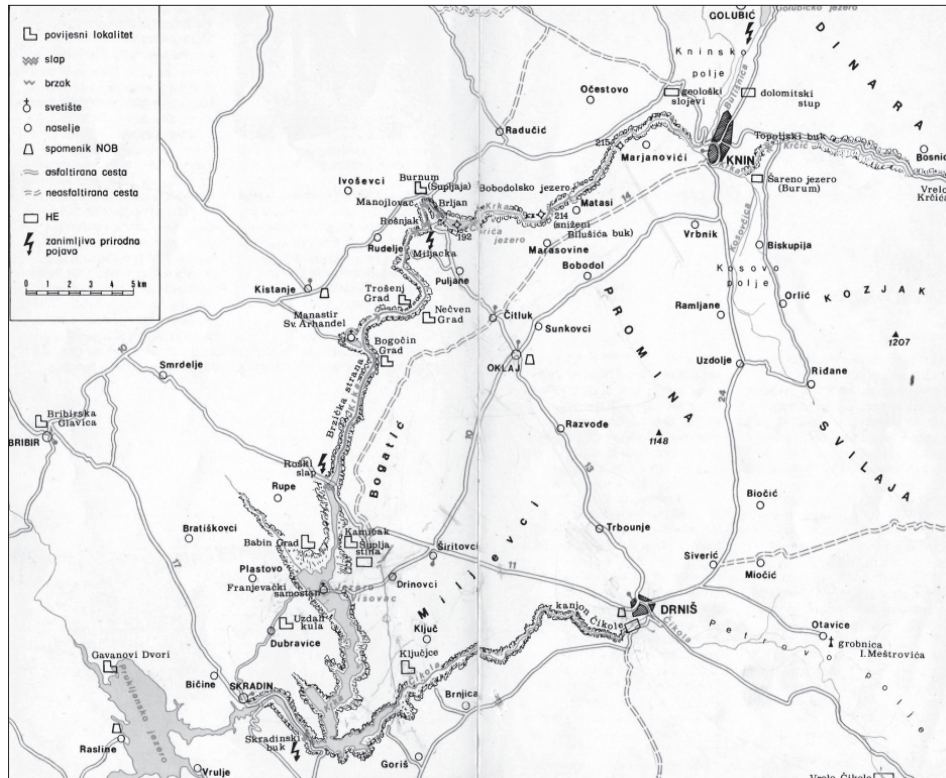
Nelipčići su držali još jedan grad koji je bio na području današnje Promine, odnosno nekadašnjeg kotara Promina, a to je Nečven. Nečven se u povijesnim dokumentima prvi put navodi 1376. godine. Osmanlije su zauzećem Knina, Drniša, Skradina 1522. godine utvrdili Nečven koji je za njihove vlasti bio sjedište istoimene nahije. Taj se kraj u srednjem vijeku naziva Oprominje.

“Gotovo se može pomisliti da je termin Oprominje u jednome trenutku (između 1408. i 1411. godine) zamijenjen terminom Petrovo polje, koji je obuhvaćao teritorij današnje Promine, Miljevaca i Petrova polja, te južni dio Kosova polja, kao što su istaknuli Gunjača i Smiljanić.” (Isailović i Jakovljević, 2012.:36-37). Nastavljaju da se Oprominje spominje i 1437. godine (gdje su spomenuta sela Badanj, Ljubotić, Nepekure i Lelčić kod Nečvena) i pretpostavljaju da je tu pojam Oprominje reduciran na područje današnje općine Promina bez područja današnjih Miljevaca (Isailović i Jakovljević, 2012. : 37).¹ Isailović i Jakovljević smatraju da je srednjovjekovno Oprominje (“u užem smislu”) “većim dijelom postalo nahija Nečven.” (str. 38). Navode da su u nahiji Nečven popisana “današnja sela Bobodol, Bristane, Drinovljani (Drinovci), Kaočine, Velušić, utvrđeni grad Nečven i još desetak (uglavnom neubiciranih) sela...” (2012.: 38). Dalje: “Oprominje je egzistiralo kao nahija Nečven obuhvaćajući Miljevce i kraj zapadno od Promine...” (str. 44). U Oprominju se npr. navodi i utvrda Kamičak na Krki. To je još jedna potvrda da je u predosmanskom razdoblju i područje današnjih Miljevaca spadalo u kotar Promina. O Promini ima zanimljivih podataka u radovima Birin (2008.), Čilaš-Šimpraga (2011.), Dizdar (1995.), Juric (2004.)

Vapnenačka zaravan omeđena kanjonom Krke, kanjonom Čikole i padinama Promine, odnosno taj teritorij nazvan Oprominje, još od kralja Ludovika organiziran je u posebni distrikt (Smiljanić, 1992.:59). Prominsko selo Ljubotić javlja se u izvorima najkasnije 1437. (Lobothychy). Zaseok Lelčići pored Nečvena navodi se također 1437.godine (kao Lelchychy). Današnje Razvođe u izvornoj građi nalazimo kao Razwayawas 1484.g. Te godine plemiću Ivanu Kučiću je odobreno da na svojim posjedima u Razvođu može naseljavati Vlahe (Smiljanić, str. 59 i 61)

Danas je Promina općina sa sjedištem u Oklaju i sačinjavaju je sljedeća sela: Bobodol (uključuje i naselje Marasovine), Bogatić (uključuje i Popoviće), Čitluk (uključuje i Pode), Lukar, Ljubotić (uključuje i Bilušića

¹ Poblje o tome u N. Isailović, A. Jakovljević: Srednjovjekovno Brečvo i polje Kanjana – još jedan pokušaj ubikacije, *Povijesni prilozi*, 2012., 43, (2012) : 31-58. Vidjeti i bilješku 30 na str. 37

Slika 2. Karta Miljevaca i Promine (u pozadini Dinara, istočno Svilaja...)

buk), Matase, Mratovo, Oklaj, Puljane (uključuje Brljan, Nečven i Seline), Razvođe i Suknovci (uključuju Skenderovce i Vučipolje). Nahija Nečven pripadala je prvo Bosanskom sandžaku, a potom Kliškom sandžaku.

Miljevci i Promina (odnosno nahija Nečven) u Kliškom sandžaku

Kliški sandžak obuhvaća dio područja današnje Bosne i Hercegovine i dio današnje Republike Hrvatske, a osnovan je 1537. nakon pada Klisa u osmanske ruke. Granica Kliškog sandžaka ide od Konjica na istoku do Obrovca na zapadu, na jugu ide do blizine mora na liniji Klis – Bilice – Skradin – Benkovac – Zemunik, a na sjeveru na crti Donji Vakuf – Bosansko Grahovo – Gračac (Spaho, 1990.).²

² O osmansko-mletačkoj granici u Dalmaciji i o problematici razgraničenja i sličnim pitanjima usporedi: Ivana Anzulović (1998.) Razgraničenje između mletačke i turske vlasti na zadarskom prostoru 1576. godine, nakon Ciparskog rata, *Zadarska smotra XLVII*:53-150; Snježana Buzov (1993.) Razgraničenje između Bosanskog pašaluka i mletačke Dalma-

Bosanski sandžak u trećem desetljeću 16. st., uz Sinj, Karin i Korlat proširio se (još na neke teritorije) u Dalmaciji. Potkraj svibnja 1522. Turci su osvojili Knin, a potom i Skradin.³

„Od 1522. Turci se utvrdiše u Drnišu, odakle su upravljali Petrovim poljem, razorivši u njemu postojeće utvrde. Zauzeli su Nečven pod Prominom, zatim krenuli prema Krki i preko drvenog mosta prešli u Bukovicu, razorili Bogetić i druge utvrde blizu rijeke...“ zapisao je Vinjalić u 18. stoljeću (Vinjalić, 2010.:28).

„Do 1526. godine osvojili su Hrvatsku južno od Velebita (osim Klisa i Obrovca) (Šabanović, 1982.:56). Gradovi (a time i područja oko ili između njih) u Dalmaciji sjeverno i zapadno od rijeke Cetine „priključeni su bosanskom sandžaku“ (Šabanović, 1982.:57). U ožujku 1537. godine Turci su zauzeli i Klis. Nakon toga od osvojenih područja sjeverozapadne Bosne, Dalmacije, Krbave i Like formira se Kliški sandžak, sa službenim središtem u Klisu iako su kliški sandžakbezi prvenstveno i uglavnom boravili u Livnu (Šabanović, 1982.:59).

Kod kasnijeg formiranja Krčkog sandžaka sa sjedištem u Kninu ili Udbini, rijeka Krka je bila uglavnom međasna rijeka između Kliškog i Krčkog sandžaka.

Spaho donosi podatke o izvorima za Kliški sandžak,⁴ a u to su uključena i područja srednje Dalmacije, u koje ubraja, uz ostale, i nahije Zagorje, Zminje polje, Petrovo polje i Vrliku, od kojih se neke u cijelosti, a neke samo djelomice mogu ubrojiti u Pokrčje. Također navodi i izvore koji se odnose na sjeverodalmatinsko područje odnosno nahije u tom

cije nakon Kandijskog rata, *Povijesni prilozi*, 12:1-38.; Seid M. Traljić (1973.) Tursko mletačke granice u XVI i XVII stoljeću, *Radovi Instituta JAZU u Zadru*, sv. 20, str. 447-458.; Walter Panciera (2013.) Building a Boundary: the First Venetian – Ottoman Border in Dalmatia 1573-1576, *Radovi Zavoda za hrvatsku povijest*, 45:9-38.; Elma Korić (2012.) Uloga Ferhad-bega Sokolovića u utvrđivanju granica između Osmanskog carstva i Mletačke republike nakon završetka Kiparskog rata 1573.godine, *Anali Gazi Husrevbegove biblioteke* 33:133-144; Vjeko Omašić (1971.) Mletačko-tursko razgraničenje na trogirskom području nakon Ciparskog i Kandijskog rata i njegove posljedice, *Izdanje Muzeja Grada Trogira*, sv. 1

3 Usporedi: Hazim Šabanović, *Bosanski pašaluk*. Postanak i upravna podjela. Svjetlost, Sarajevo 1982., str. 56

4 O tome usporedi: Fehim Spaho, Arhivska građa na turskom jeziku za područje srednje Dalmacije, *Građa i prilozi za povijest Dalmacije*, Split 1990., str. 73-81, Fehim Dž. Spaho, Arhivska građa na turskom jeziku za područje sjeverne Dalmacije s posebnim osvrtom na Benkovački kraj, *Benkovački kraj kroz vjekove*, Benkovac, 1987., str. 133-142

području, među kojima i one u Pokrčju kao što su Skradin, Ostrovica, Bukovica, Velin, Knin i dr. Ni u jednom od ta dva rada ne navodi nahije Nečven, vjerojatno pukom omaškom, budući da izričito spominje tvrđavu Nečven 1550. godine u kojoj je bio 21 mustahfiz, dizdar je bio Džihanšah s timarom od 2.406 akči (...). „Tvrđavski ćehaja je bio Husejn“ a njegov timar pored prihoda varoši Nečven sastojao se još od dvije mezre u Livnu (Spaho, 1987.:137).

Izvore dijeli u tri skupine: (1) defteri, (2) razni pojedinačni dokumenti i (3) narativni izvori. Navodi da su najbrojniji i najznačajniji dokumenti od građe na turskom jeziku za Kliški sandžak (kao i za druge krajeve pod Osmanskim Carstvom) – *popisni defteri*. Razni se spisi kao *pojedinačni dokumenti* nalaze u arhivima u Zadru, Dubrovniku i Splitu, te u nekim samostanima u Dalmaciji, kao npr. u franjevačkom samostanu Visovac. Od narativnih izvora posebno ističe *Putopis* Evlije Čelebije. Dalje, ukazuje na to da su najstariji sačuvani defteri za Kliški sandžak iz 1550. godine i da se radi o tri deftera: (1) opširni popis, (2) sumarni popis i (3) popis mustahfiza u tvrđavama Kliškog sandžaka. Popisi u 16. st. obavljani su prvenstveno s aspekta „feudalne pripadnosti“ i „klasifikacije stanovništva prema njihovoj ekonomsko-socijalnoj strukturi“, te se u tom smislu razlikuju dvije kategorije – vlaško i rajinsko stanovništvo (Spaho, 1990.:75).

Popisu Kliškog sandžaka iz 1550. godine nedostaju neki dijelovi kao što primjećuje Spaho, ilustrirajući to nedostatkom nahije Klis u tom popisu.

Demografska kretanja u nahiji Nečven

Mi sad ne raspoložemo podacima koliko su pojedina naselja imala stanovnika krajem 15. i početkom 16. stoljeća prije konačnog zauzimanja tog prsatora od Osmanlija i prije uspostave njihove vlasti. Jedino možemo spomenuti da je nešto sjevernije od prominskih sela bio grad Knin sa biskupijskim središtem, zatim nešto istočnije od Velušića, Drniš s podgrađem, južnije od Miljevaca, preko Krke Skradin i desetak kilometara od njega Šibenik. Na prostoru Miljevaca i Promine bile su utvrde Bogočin, Kamičak, Ključ i Nečven od kojih izgleda Bogočin i Kamičak nisu uspravno ni dočekali osmansku uspostavu vlasti. Područje o kojemu je ovdje riječ svakako je bilo gušće naseljeno u predosmanskom razdoblju. Zoranić u prvom pastirskom hrvatskom romanu kaže – ploveći nizvodno Krkom – „s live i desne strane kaštele, polače i sela nigda obila i bogata, a sad rasuta prez izma viahuse“. Na istom mjestu kaže,

Slika 3. *Ostaci zidova Nečven-града*

svuda ćeš vidjeti „mirine rasute“ i zaustavljene mlinove (poblje o tome u: Pilić, 2003.).

Predodžbe o prijetnji „Turaka“ kršćanskom stanovništvu Nekić dijeli na predodžbe (1) o stvarnoj opasnosti, (2) o simboličnoj prijetnji kršćanskoj vjeri i (3) na one predloške gdje Turci nisu percipirani kao opasnost (Nekić, 2012.). O opustjelim selima u šibenskom zaleđu govori i Juran (2014.). Stanovništvo srednjovjekovnog kotara Promina (odnosno područja današnjih Miljevaca i Promine), usljed stvarne opasnosti od Osmanlija ili usljed simbolične prijetnje islama kršćanstvu, zahvaćeno je (e)migracijskim procesima krajem 15. i početkom 16. stoljeća tako da je malo stanovništva ostalo (koje nije Turke/Osmanlije percipiralo kao opasnost).

Svakako su na rijeci Krki i na rječici Čikoli bile mnoge mlinice i mlinovi, te stupe valjalice za sukno, tu su i prostrani pašnjaci, izvori vode itd. što je omogućavalo razvoj stočarstva kao i, u manjim poljima, razvoj ratarstva. Stoga je logično pretpostaviti da je taj kraj bio naseljen ipak znatno više i gušće nego što je to pokazao osmanski/turski popis 1550. go-

dine Kliškog sandžaka i u njemu nahije Nečven. Prema tom popisu (1550.) bilo je na prostoru današnjih Miljevaca i Promine odnosno ondašnje nahije Nečven ukupno 13 naselja i mezri. Zapravo bilo je sedam sela, pet mezri i jedno selište. Najbrojnije, gledajući po kriteriju broja kuća, bila su sela popisana kao jedna jedinica i to Poljice, Popovac, Tohsin i Letačić (19 kuća), selo Gornje i Donje Zakuće 15 kuća, mezra Dobramir kraj tvrđave Jasen Dol 12 kuća, Dobropoljani s mezrom Kaočine osam, mezra Brištani sedam kuća itd. Najmanje kuća imalo je selo Visočani (tri), mezra Česmina (dvije) itd. (vidjeti Prilog 1). Popis nahije Nečven iz 1585. godine u okviru popisa Kliškog sandžaka pokazuje značajno povećani broj popisanih i naselja i kuća u naseljima. Sada se javljaju 18 sela i četiri mezre. Najbrojnije selo je Razvađe Gornje i Donje zajedno s mezrom Lukar (25 baština), zatim Jasen Dol sa selom Čarišević i mezrom Dobramir (vjerojatno je riječ o Bobodolu: s 20 baština), selo Velušić (14 baština),⁵ selo Ključ s mezrom Prisje (10 baština), selo Bobac Polje (10 baština) itd. (Vidjeti Prilog 2).

Po brojnosti baština u manja sela spadaju Mratin Dol, Drinovci, Lujčić i dr.

Sada ćemo ukratko iznijeti neke podatke iz drugih popisa i drugih, pretežno susjednih nahija, da bismo mogli uspoređivati određene popisne podatke. Husić ukazuje, prema popisu Bosanskog sandžaka iz 1530. godine, da od Sinja do Like može biti oko 300 registriranih naseljenih mjesta, varoši, mezra i čifluka. Iznosi podatak da je registrirano 236 naselja u statusu sela. Sljedom toga zaključuje da je bilo „20 pustih sela i 160 mezri“ odnosno da je postotak opustjelih sela ispod 10 posto. A ako pretpostavi da su svaka pusta mezra i čifluk bili selo, tada u tom slučaju, opustošenost naselja obuhvaća oko 30 posto (Husić, 2005.: 231). Ističe da je „demografski rast bio izrazit“ sredinom 16. st. i kako se tada pojavljuju nova naselja (Husić, 2005.:231). Dalje, Husić navodi mreže naselja po nahijama 1530. godine među kojima nabroja nahije: Nečven (9 naselja), Petrovo polje (15), Petrova gora (19), Vrlika (4), Bukovica (11), Kosovo (23), Sonković (4), Zminje polje i Zvečevo po 11 naselja.⁶ Primjećuje da postoji „djelomična korelacija“ između broja naselja nekog područja i broja kuća. Prema broju kuća najbrojnije su nahije bile Kosovo (527), Ostrovica (461), Petrovo polje (518), Petrova gora (244), Zminje polje (478). Prema kriteriju broja, najbrojnija su sela u Zminjem polju i Petrovu polju. U odnosu na cijelo

⁵ Selo Velušić u Opširnom popisu Kliškog sandžaka iz 1550. godine popisano je u okviru nahije Petrovo polje ili Drniš. No, 1585. godine popisano je u sklopu nahije Nečven.

⁶ Usporedi: Husić (2005.) posebno odjeljak *Broj i rasprostranjenost naselja*, str. 230-231.

Slika 4. Karta Sandžaka Klis 1550. godine

srednjedalmatinsko područje, u te dvije nahije zabilježena je natprosječna koncentracija stanovništva. Prosjek po naselju u nahiji Zminje polje je 43 kućanstva iako broj naselja nije velik odnosno ukupno je njih 11, od toga njih šest s 35 i više kuća. Slično je i u nahiji Petrovo polje čija sela prosječno imaju 34 kuće. Tu su najmanja sela Badanj sa 17 kuća i Lišnjak sa sedam kuća, a ostala uglavnom prelaze 30 kuća. Najviše kuća bilježi Gradac, s preko 70, dok npr. naselje Kosovo ima 23 kuće. Husić dodaje da naselja na prostoru Sinja, Petrove gore i Ostrovice prosječno imaju 12-13 kuća. Prosjek na cijelom srednjedalmatinskom prostoru je oko 14 kuća po naselju, odnosno čak 61 posto sela ne prelazi 10 kuća.⁷

Treba podsjetiti, kada je riječ o kućama, da se zapravo radi o „fiskalnim jedinicama, a ne o stvarnom broju fizičkih objekata ili pak kućanstava“ (Jurin Starčević, 2005.:143 ; Moaćanin, 1992.-1993.). Ističe da je broj i sela i „seoskih kuća kao poreznih jedinica“ u nahijama koje analizira bio u stalnom porastu kroz sve popisne godine. Upozorava na neke razlike u metodologiji popisa između 1528. i 1550. godine.⁸ Analizirajući osmanske katastre Kliškog i Krčkog sandžaka iz 1604. godine navodi kako je tim popisom obuhvaćeno

⁷ Poblje o tome vidjeti u radu A. Husić (2005.), posebno odjeljak *Demografski potencijal nahija*, str. 231-232 i odjeljak *Veličina naselja*, str. 233 i dalje.

⁸ Za detalje vidjeti Jurin Starčević (2005.), str. 145 i dalje.

22 nahije s oko šestotinjak sela i zaselaka. Nahija koja nas posebno zanima u ovom radu, tj. nahija Nečven 1604. godine ima 22 seoska naselja. Njoj susjedna Petrova gora ima najveći broj sela i to 74, a susjedne nahije Skradin ima 34, Kosovo 25, a Petrovo polje i Ostrovica po 24, Vrlika 19 itd. Dalje, donosi podatak da je na cijelom području (to znači u srednjodalmatinskom zaleđu) popisano preko 5 500 baština, od čega su oko 5 000 vlasnici bili kršćani a oko 500 baština vlasnici su bili muslimani, te su oko 430 čifluka vlasnici muslimani (Jurin Starčević, 2005. : 147). Zatim razmatra brojnost kuća po nahijama i iznosi podatke prema kojima je najveći broj kuća zabilježen u nahiji Sinj i Cetina (870), Petrova gora (782) i Petrovo polje (595). Nahije Kosovo, Skradin, Zminje polje, Vrlika i Zvonigrad imale su približno podjednak broj kuća i to od najmanje 286 do najviše 334. Ostale su nahije imale manje, kao npr. Grahovo (254), Strmica (187) itd. (Jurin Starčević, 2005.:148).

Jurin Starčević je grupirala seoska naselja prema broju fiskalnih jedinica odnosno prema njihovoj veličini. Smatra da je „najprikladnije sela do 10 kuća smatrati malim selima, od 11 do 30 selima srednje veličine, te ona s više od 30 kuća velikim selima“ (Jurin Starčević, 2004.:148). Prema tom kriteriju dokazuje da 58% seoskih naselja zapadno od Cetine spada u mala sela, nešto više od trećine odnosno 36% u sela srednje veličine, te šest posto u velika sela. Ovi se podaci odnose na početak 17. stoljeća odnosno na 1604. godinu. Podaci o kojima mi govorimo odnose se na miljevački i prominski prostor 1550. i 1585. godine, dakle na drugu polovinu 16. stoljeća⁹

Prema kriteriju veličine među naseljima s vlaškim statusom stanovništva 1550.godine u nahiji Nečven vidimo četiri sela od kojih su dva mala (s tri i osam kuća) i dva srednja (s 15 i 19 kuća). S tim da jednu popisnu jedinicu predstavljaju ustvari četiri sela popisana zajedno (Poljica, Popovac...).

Među naseljima sa stanovništvom u rajinskom statusu iste godine popisana su tri mezre i dva čifluka od kojih su četiri manja naselja (dva s po dvije kuće, jedno s pet i jedno sa sedam) te jedno srednje s 12 kuća.

⁹ O demografskim gibanjima na srednjodalmatinskom zaleđu odnosno u Kliškom sandžaku, u kontekstu kojih gibanja treba promatrati i kretanja na miljevačko-prominskoj zaravni, vidjeti: Kornelija Jurin Starčević (2004.) Demografska kretanja u selima srednjodalmatinskog zaleđa u 16. i početkom 17.stoljeća, *Prilozi za orijentalnu filologiju* (unaprijed POF) 54:139-168; Aladin Husić (2005.) Demografske prilike u srednjodalmatinskom zaleđu početkom 16.stoljeća, *POF*, 55:227-241; Aladin Husić (2006.) Vojne prilike u Splitsko-zadarskom zaleđu u 16.stoljeću (osmanski serhat 1530-1573), *POF*, 56:125-144; Kristijan Juran (2014.) Doseljavanje Morlaka u opustjela sela šibenske Zagore u 16.stoljeću, *Povijesni prilozi*, 46:129-158; Klemen Pust (2011.) Migrations from the Venetian to the Ottoman Territory and Conversions of Venetian Subjects to Islam in the Eastern Adriatic in the Sixteenth Century, *Povijesni prilozi* 40:121-159.

Ukupno je, dakle, na prostoru današnje Promine i Miljevaca sredinom 16.stoljeća bilo šest malih i tri srednja naselja uglavnom ruralna. Taj je kraj u tom razdoblju bio slabo nastanjen što je posljedica migracija i prethodnih ratnih osvajanja od strane Osmanlija.

Prosječan broj kuća po naselju (računajući popisnu jedinicu kao jedno naselje) bio je sredinom 16.stoljeća na današnjem području Miljevaca i Promine (ondašnje nahije Nečven) oko deset (10,43) (po naselju od dvije ili tri kuće do 19 ili 15 kuća itd.).

Trideset i pet godina poslije, prema katastru iz 1585.godine, vidimo 19 naselja (kao popisnih jedinica) odnosno 19 sela, 10 mezri te sedam čiftluka. Broj sela se udvostručio, mezri je tri puta više kao i čiftluka. Ukoliko uzmemo u razmatranje 19 sela dobiva se prosječna naseljenost po jednom selu (popisnoj jedinici) od po devet kuća (8,89) po selu. Po veličini pretežno su to mala sela (do 10 stanovnika) kojih ima 14, a srednjih sela je samo pet. Doduše, ne znamo koliko je naseljeno čiftluka i nije uračunat broj posadnika u tvrđavi Nečven.

Prihvaćanje i širenje islama – proces islamizacija stanovništva

Erceg (prema Todorovu) donosi podatak da je na cijelom balkanskom prostoru u razdoblju 1520.-1535. odnos nemuslimana i muslimana u konfesionalnoj strukturi bio 4:1 (Erceg, 1989.).

Vratimo se našoj nahiji Nečven, odnosno prostoru današnjih Miljevaca i današnje Promine.

Udjel muslimanskih kuća u odnosu na ukupan broj kuća u nahiji Nečven, prema rezultatima popisa iz 1550. godine, kreće se oko 10 % (Tablica 1).

Jednu generaciju odnosno trideset i pet godina kasnije, prema popisu iz 1585. godine, udjel muslimanskih kuća u odnosu na ukupan broj kuća gotovo je manji – 9%, a ako pridodamo muslimane u posjedu čiftluka, zemina i one u varoši Nečven pretpostavljamo da je dvostruko povećan i sada iznosi oko 19% (18,8%). Godine 1550. u nekim naseljima javlja se po jedna, a najviše dvije muslimanske kuće. Sličan odnos imamo i 1585. godine, pa tako u selu Ljubice od 12 baština jedna je muslimanska. U selu Jasen dol od 20 baština dvije su muslimanske, u Razvađu od 25 jedna, ali u Ključu od 10 baština četiri su muslimanske itd.¹⁰

¹⁰ O procesu islamizacije stanovništva u dalmatinskoj unutrašnjosti odnosno (prethodno u Bosanskom, a kasnije) u Kliškom sandžaku vidjeti u: Aladin Husić (2010.) Neke karakteristike prihvatanja islama u Bosanskom sandžaku početkom 16.stoljeća, *Prilozi za orijentalnu filologiju* (unaprijed POF), 60 : 221-240; Fehim Dž. Spaho (1991.) Prihvatanje

Tablica 1. Broj kuća po naseljima u nahiji Nečven 1550. godine

Red. broj	Selo ili mezra	Broj kuća	
		Ukupno	muslimanskih
1.	s. Visočani	3	2
2.	s. Dobropoljani s m. Kaočina	8	2
3.	s. Gornje i Donje Zaruće	15	1
4.	s. Poljice, Popovac, Tohsin, Letačić	19	-
5.	m. Dobramir (kraj tvrđave Jasen Dol)	12	-
6.	m. Česmina	2	-
7.	m. Gornići	2	-
8.	m. Brištani	7	2
9.	selišta Poluotok i Maraš Dol	5	-
	Ukupno: 4 sela, 3 mezre, 2 čifluka	73	7

Izvor: *Opširni popis Kliškog sandžaka 1550. godine*

U Visočanima, gdje su registrirane svega tri kuće, dvije je zahvatila islamizacija: popisani su Pervane, sin Marka i Husejn sin Pave. Džafer sin Grujca jedini je islamiziran u selu Dobropoljanima.

Čilaš Šimpraga, koja se u svojoj analizi osvrće na muška osobna imena u Promini prema *Opširnom popisu – odjeljak Vlasi nahije Nečven* (str. 89-90) - dokazuje da su većina imena odnosno njih 38 „izvedena i složena narodna imena“ (2011.:336.). Od 29 izvedena narodnih imena dominantna su imena „motivirana osnovom *rad*“ kao što je bilo uobičajeno u tom vremenu kod stočarskog brdskog stanovništva, te profilaktička imena s osnovom *vuk* (po osam). Kršćanskih imena je manje, popisana su kod 17 kućedomaćina (Čilaš Šimpraga, 2011.).

islama kod stanovništva Kliškog sandžaka *POF* 41 : 283-290; Fehim Dž. Spaho (1978.) Džamije i njihovi vakufi u gradovima Kliškog sandžaka početkom XVII vijeka, *Anali Husrev-begove biblioteke, knj. V-VI:217-230*; Fehim Dž. Spaho (1983.) Vakufi i vakifi u jugozapadnoj Bosni i Dalmaciji, *Anali Husrev-begove biblioteke, knj. IX-X:87-94*. Časopis *POF* u broju 41/1991. Donosi radove sa znanstvenog skupa *Širenje islama i islamska kultura u bosanskom ejaletu* (Sarajevo 1991.). Među tim radovima je i rad Snježane Buzov. Ovaj broj je opsežan i broji ukupno 450 stranica.

Tablica 2. Broj kuća po naseljima u nahiji Nečven 1585. godine

Red. broj	Selo ili mezra	Broj kuća ili baština	
		Ukupno	muslimanskih
1.	s. Ljubice	12 baština	1
2.	s. Lujić	7 baština	-
3.	s. Jasen Dol sa s. Čarišević i m. Dobramir	20 baština	3
4.	Razvađe Gornje i Donje s m. Gornji Lukar (Lukar – filurija)	25 baština	1
5.	s. Velušić	14 baština	-
6.	s. Lišković ¹¹ (dijelovi zemina; čifluk; zemini) mezra Suho polje i mezra Zakuća (zemini)	2 kršćanina (daju desetinu)	-
7.	s. Mratin Dol ¹² (5 čifluka; dva prišlaca-filuridžije)	2 baštine kršćanina	-
8.	s. Visočani	4 dijelom	3 s dijelom
9.	s. Hrvace	11 baština	-
10.	s. Kaočine	7 baština	-
11.	s. Ključ s m. Prisje	10 baština	4 (od njih jedan na mezri Prisje)
12.	s. Drinovci m. Kukuševac	4 baštine 2 baštine	1 2
13.	s. Čišmine Drage	5	-
14.	Od s. Čišmine Drage, a stanuju u selu Padavičić	7 baština	1
15.	s. Brištani	8 baština	-
16.	s. Bobac Poljice	10 baština	-
17.	s. Kamičak	7 baština	1
18.	s. Dačica/Vačica	9 baština	4
19.	m. Hamdanić Ivan	2 baštine	-
	Ukupno	168	21

Izvor: *Popis Kliškog sandžaka 1585. godine* – nahija Nečven u prijevodu dr. sc. Snježana Buzov (rukopis)

11 Dijelovi zemina u posjedu su muslimana koji plaćaju desetinu i salariju (njih 11). Posadnici tvrđave Nečven plaćaju desetinu. Kod petorice zabilježen je prihod po zemini.

12 U Mratin dolu popisano je pet čifluka, od kojih je na dva popisana proizvodnja (u vrijednosti). Nije poznato koliko posjednika čifluka kao i onih koji vlasniku plaćaju desetinu stalno borave na tim imanjima (u Liškoviću i Mratin dolu).

Iz *tablice 2* vidljivo je da je popisano 168 baština, od kojih su 21 muslimanske. Primjetno je da se od 1550. pa do 1585. godine povećao broj pripadnika islamske vjeroispovijesti. Radi moguće usporedbe iznijet ćemo neke podatke za Bosanski sandžak – kojemu je, do formiranja Kliškog sandžaka, pripadao i kraj o kojemu pišemo -prema popisu iz 1530. godine. Sporija dinamika prihvaćanja islama pokazuje se na područjima gdje je dovođeno novo stanovništvo osobito tamo gdje su naseljavani Vlasi. Osvrćući se na srednodalmatinsko zaleđe u okviru Bosanskog sandžaka, Husić navodi da 11 nahija imaju između 50 pa do 100 domaćinstava. Ističe da je najviše muslimana u međuprostoru Sinj - Vrlika (93 kuće), potom u prostoru na potezu Drniš-Kosovo-Knin-Nečven (65 kuća). Navodi još Ostrovicu s 23 muslimanske kuće, Petrovo polje s 12 i Zminje polje s osam muslimanskih kuća. Husić smatra da uslijed pograničnog odnosno krajiškog karaktera osmanski gradovi na srednodalmatinskom području još do tog vremena nisu razvijeni, a nerazvijena su i podgrađa tvrđava odnosno varoši. Tada su podgrađa odnosno varoši Vrlike imali pet, a Knina osam muslimanskih kuća. Varoš tvrđave Nečven 1530. godine ima osam muslimanskih kuća, Drniš i Sinj po 14 itd. Pa ipak, muslimani su, u konfesionalnoj strukturi stanovništva predstavljali udjel od 45% u stanovništvu varoških naselja, dok je njihov udjel na selima dostizao jedva 4% (Husić, 2010.:234). Kod ovoga treba imati u vidu da su neki krajevi u Dalmaciji zauzeti od Osmanlija potkraj 15. stoljeća ili kasnije kao npr. Knin, Drniš, Nečven tek 1522. godine.

Spaho tvrdi da je proces prihvaćanja islama kod stanovništva Kliškog sandžaka imao drugačija obilježja u odnosu na druge krajeve i to uglavnom zbog graničnog odnosno krajiškog karaktera tog sandžaka. Njegovo je općenito zapažanje da se na području Kliškog sandžaka, a kasnije nakon formiranja Krčkog sandžaka, i na njegovom području „ne može govoriti o masovnoj islamizaciji“ (Spaho, 1991.:284), osim u kasabama i tvrđavama. Do ranijeg, a i bržeg prelaska stanovništva na islam događa se kod rajinskog stanovništva (raja), a kasnije i sporije kod stanovništva u vlaškom statusu. Navodi podatak da je na području Livna, Rame, Uskoplja itd. islamizacija zahvatila svega oko 6% vlašskog stanovništva, a u nahijama Petrova gora, Petrovo polje, Vrlika, dakle u susjednim ili bliskim nahijama Nečvenu, do tog vremena samo je 2% stanovništva muslimanske konfesije. Zapadniji dio toga sandžaka naseljen vlaškim stanovništvom u to doba ne bilježi još uvijek prelazak na islam. Tako nahije kao što su Bukovica, Strmička (Strmica), Plavna (Plavno), Karin i druge imaju tada 100% kr-

šćansko stanovništvo (Spaho, 1991.:286). Spaho razlikuje tri zone islamizacije stanovništva. Najizraženija islamizacija je u onoj zoni koja je najviše udaljena od granice, pa tako npr. u Glamoču iznosi 89%, u Kupresu 90%, u Livnu 85%. U drugu zonu ubraja Zminje polje sa svega 1,5% muslimanskog stanovništva, Petrovo polje s 4%, Nečven sa 7%. U treću zonu, onu najbližu granici, ubraja nahije Strumička, Plavna, Bukovica, Petrova gora, Kosovo i Vrlika u kojima uopće nema muslimanskog stanovništva. Dodaje da se kasnije, dakle poslije 1550. godine pa do početka 17. stoljeća situacija prilično izmijenila.

Slika 5. *Današnji izgled minareta u Drnišu. Jedini minaret u Dalmaciji i jedini sačuvani iz osmanskog razdoblja u Hrvatskoj (Foto Š. Pilić)*

Početkom 17. stoljeća u nahijama Petrovo polje, Petrova gora, Tepljuh, Kosovo, Knin, Ostrovica i nekim drugima najviše je do 7% stanovništva prihvatilo islam (npr. Kosovo). U nahiji Grahovo (sjevernije od Knina) svega je 1% bilo muslimanskog stanovništva. Nabrojene nahije uglavnom ili isključivo su bile naseljene vlaškim stanovništvom. U nahiji Nečven bilo je tada 11% stanovništva koje je prethodno prihvatilo islam, dok je u Skradinu kao nahiji takvih bilo 13%. U nekoliko nahija proces islamizacije uopće nije zahvatio tamošnje stanovništvo kao što je to bilo u Karinu, Velimu, Obrovcu itd (Spaho, 1991.:288).

Aladin Husić u svom radu *Vojne prilike u splitsko-zadarskom zaleđu u 16.stoljeću (osmanski serhat 1530-1573.)* navodi da su u splitsko-zadarskom zaleđu bile četiri tvrđave sa timarskim posadama i to Nečven, susjedni Drniš, Vrlika i Sinj. Godine 1550. javlja se šest timarskih posada, pored četiri već navedene (1530.godine) još i Knin i Zvonigrad. U tim posadama, tj. među čuvarima tvrđava nalazi se popriličan broj timarnika iz Bosne i Hercegovine, kao npr. 1550. godine „braća Kurd i Jusuf iz Privora kod Gornjeg Vakufa na službi u Nečvenu“ (Opširni popis..., Husić, 2006.:130). Tako dizdar Nečvena, imenom Omer, ima timare u visini cca 4 000 akči, dizdar Drniša Husejn gotovo jednako, dizdar Vrlike Sulejman 3 241 akči. Čuvari odnosno posadnici tvrđave Nečven svoje timare imali su, osim u Nečvenu, još u nahijama Ostrovica, Kosovo, Zrmanja i Knin. Prema tablici koju donosi Husić (2006.:131) posada u Nečvenu 1530. godine ima 24 čuvara, 1540. godine 25, 1550. godine 22 i 1574. također 22 čuvara. U tom vremenu posada Drniša ima 1530. godine devet čuvara, 1540. 11, koliko ima i 1550. i 1574.godine. Zanimljivo je da podaci jednog izvora iz 1574. i godinu ranije iz 1573. godine, među 10 odnosno 15 utvrda ne spominju Nečven. Međutim, upravo tih godina tj. 1573.–1574., među najjisturenijim osmanskim vojnim pojasom Husić navodi, među utvrdama tog pojasa, na prvom mjestu Nečven, pa onda druge utvrde kao što su Knin, Drniš, Vrlika, Sinj, Zvonigrad i Borićevac s timarskim posadama. Drniš ujedno navodi i među onim posadama tvrđava gdje se nalaze dnevničari, to znači čuvari tvrđava koji dobivaju plaću u gotovu novcu. Bilo kako bilo utvrda Nečven je ne samo sjedište istoimene nahije nego spada i u utvrde lanca osmanskog serhata odnosno graničnog krajiškog pojasa. Godine 1530. u posadi tvrđave Nečven zabilježena je i služba imama (Husić, 2010.:131).

Uvid u *Opširni popis iz 1550.godine* za nahiju Nečven omogućuje zaključivanje da je od sedam popisanih muslimanskih kuća, pet prihvatilo islam u prvoj generaciji (Pervan, sin Marka; Husejn, sin Pave; Džafer, sin Grujca; Perugan, sin Vukodraga i Mustafa, sin Vukića). Kućedomaćini ostale dvije islamizirane kuće – na današnjem području Miljevaca i Promine, odnosno ispravnije govoreći na području nahije Nečven – vjerojatno su također muslimani prve geberacije. Njih dvojica su umjesto pravog imena svog oca naveli ime Abdullah („rob božji“). Vidljivo je kako je svaka deseta kuća islamizirana, u nepuna prva tri desetljeća osmanske uprave i organizacije teritorija na tom dijelu (prvo Bosanskog, potom) Kliškog sandžaka.

Pregledom *tablice 2.* uočava se da je 1585.godine od ukupno 168 popisanih kuća na prostoru nahije Nečven bila samo 21 muslimanska kuća.

Sudeći, naravno, prema imenima kućedomaćina („kućnih glavara“), jer osmanlijske vlasti nisu imale cilj u poreznim/katastarskim knjigama bilježiti konfesionalnu pripadnost (iako postoje i takve bilješke). U postocima to je veći udjel islamiziranih kuća i, dakako, stanovništva nego 1550. godine. Naime, sada je taj postotak 12,5%.

I u katastru 1585. godine javlja se nekoliko sinova Abdulaha kao što su (različita) četiri Huseina, zatim Pervan, Mahmud, Hizir, Hasan i Mehmed, te dvojica sinova muslimana, Jusuf i Gilka (?) čiji očevi nose narodna imena: Vukodrag i Radica.

No, kod ovakvog zaključivanja treba svakako biti oprezan. Sasvim sigurno je na čiflucima, zeminima kao i među vlasnicima mlinova bilo dosta muslimana.¹³ To pokazuje i popis primjerice sela Lišković. Samo taj popis ne omogućuje zaključivanje koliko njih stalno boravi na tim posjedima. Pogotovu treba imati u vidu i posadu tvrđave Nečven i njenu varoš. Uzimajući sve to u obzir stvarni udjel muslimana je veći (nego 1550. godine).¹⁴

Što se proizvodilo i koliko se akči uprihodilo?

U *Opširnom popisu Kliškog sandžaka 1550. godine* nije registrirana proizvodnja žitarica, povrća, proizvoda od vinove loze i sl. ne zato što te proizvodnje nije bilo već zato što se porez plaćao po drugoj osnovi.

Pa ipak, zabilježeno je što se proizvodi na čiflucima i mulkovima begova u nahiji Nečven uglavnom na području današnje Promine i (H)rvaca na današnjim Miljevcima. Na prostoru između Lukara i Razvođa porezni su obveznici plaćali porez na žitarice: pšenicu, ječam, proso i zob. Ili samo pšenicu i ječam kao na njivama Lukara. Jednako takve žitarice zabilježene

13 U Promini je zabilježena i narodna pjesma *Žalba momina za vezom* u kojoj se spominje žensko muslimansko ime Fata, ali u novoštokavskom ikavskom izgovoru Vata. Evo tih stihova:

U kovača lipa bašča,	huče Vata i jahuče:
po njoj restla šuma drača,	„Ah joj meni, gaće moje,
i u drači Bunarača,	sitni vezu, počimani,
na njoj Vata gaće pere.	s' Vidovića peškirića,
Privuče se mlado momče,	s' buzdovana mog' jarana“
pa odnese Vati gaće	

(Pavlinović, Mihovil, *Hrvatske narodne pjesme*, knj. druga, priredio: Stipe Botica, Split, 2008., str. 132-133). Zanimljivo je da u Razvođu postoji i danas lokva Bunarača iznad koje su četiri bunara, pa odatle i naziv Bunarača.

14 Objavljena je i knjiga *Opširni popis timara mustahfiža u tvrđavama Kliškog sandžaka iz 1550. godine* (Prevela, obradila i pripremila za štampu Fazileta Hafizović), Naučno istraživački institut „Ibn Sina“, Sarajevo 2014., koju u ovom radu nismo bili u mogućnosti koristiti.

su i na zemljama zvanima „Goriš, u blizini zapuštene tvrđave Bobica“. Slično i na prostoru „mezre Hrvatce“ u vezi s kojom se spominje mezra Kaočina i selo Drenovljani (Drinovci). Razlika je u tome što se u Hrvacama umjesto zobi sijala (i naravno žela) raž.

Vinogradi se u ovom *Opširnom popisu* ne spominju u nahiji Nečven.

Prema osmanskome katastru (defteru poreznom, popisu) iz 1585. godine sijalo se: pšenicu, mješanac i zob (npr. u selu Lišković). Uzgajalo se i različito povrće, posebno crveni luk (kapula), bijeli luk/češnjak i kupus. Zanimljivo je da su u spomenutom selu uzgajali i lan i konoplju. Pored toga razno voće, a stanovništvo se bavilo i pčelarstvom i proizvodnjom meda, te plaćalo desetinu na prihode od košnica, kao što su porezni obveznici plaćali desetinu od lana, konoplje, voća i povrća. Međutim, desetina od crvenog luka, bijelog luka/češnjaka i kupusa iskazivana je posebno. Na žitarice se za porez obračunavala cijena i to: na pšenicu 25 akči po kejlju, na mješanac 20 akči, a na zob 12 akči po kejlju.

Kejl je iznosio 50-60 oka (Erceg, 1989.:23). Moaćanin upozorava na složenost mjerne jedinice kejla i na to da se u izvorim navodi i istanbulski kejl od „oka (x 1,283 kg)“ a ponekad tu i tamo kejl se obračunava i po 70 oka (Moaćanin, 1999.:124).

Opširni popis Kliškog sandžaka iz 1550.godine sadrži popis Vlaha sandžak-begova hasa na području Dalmacije u nahijama:

Zminje polje /10 sela i 9 mezri s 225 kuća)

Petrova gora (24 sela i 20 mezri s 335 kuća)

Petrovo polje (18 sela i jedna mezra s 295 kuća)

Kosovo (jedno selo i 10 kuća)

te nahije Nečven (četiri sela s 45 kuća) kojom se nahijom kao onom koja je zauzimala prostor današnjih Miljevaca i Promine bavimo u ovom radu.

Osim popisa stanovništva u vlaškom statusu, popisana su i naselja sa stanovništvom u rajinskom statusu (raja, rajinska sela, rajinsko stanovništvo), a koja su također pripadala sandžak-begovu hasu. U okviru njegova hasa upisani su i pašnjaci, ljetna ispasišta, razne globe i takse, tako da sveukupan prihod kliškog sandžaka-bega tada iznosi 301.264 akče (Opširni popis, str. XIII).

U nahiji Nečven njegov prihod 1550.godine iznosi 10.950 akči. (Radi usporedbe u 15. st. 40 kg pšenice stajalo je 6 akči a jedan konj 800-900 akči. U 16.st. cijene su rasle.) Pristojbe odnosno prihode 1585.godine ilustrira sljedeća tablica 3. Has je u osmanskoj pravnoj terminologiji znači feudalni posjed ili pak njegove dijelove i vezan je za položaj, dok su timari i zeameti vezani za osobu.

Tablica 3. Porezi i pristojbe po selima 1585. godine

Red. br.	Selo/mezra	Iznos poreza i pristojbe
1.	Ljubice	3.000
2.	Lujić	1.300
3.	Jasen Dol s m. Čarišević i m. Dobramir	4.263
4.	Razvađe D. i G. (uključivo i m. Lukar)	4.760
5.	Velušić	3.200
6.	Lišković ¹⁵	
	- prihod	780
	- prihod	870
	- prihod	560
	- dio zemina Alije ćehaje	100
	- zemin Mustafe i Ibrahima sinova Mehmeda	349
	- dio zemina Mehmeda sina Mustafinog	90
	- dio Nasuha sina Mehmedovog	100
7.	Mratin Dol ¹⁶	
	- čifluk Mustafe sina Behrama -prihod	640
	- čifluk Abdelkemala i Halila	400
	- baština Vukića –f ilurija	200
	- baština Cvijana - filurija	200
	- čifluk Šaban - dede	200
	- zemin u posjedu Fatime...	150
	- čifluk Alije sina Musinog -prihod	400
8.	Prijelaz na rijeci Krki kod Miljacke i ribnjak	150
9.	Visočan	1.180
10.	Mezra Sičanica	540
11.	s. Hrvatce	2.250
12.	Kaočine	1.100 (iako zbroj iznosi 1.200)

15 U selu Lišković zabilježen je prihod od *šire* u iznosu od 21 akču (za medri 3). Iz toga proizlazi cijena po medri šire u iznosu od sedam akči.

16 U Mratin Dolu (Mratovu) registriran je porez „od šire“ (slatkog mošta) u iznosu od 35 akči (za medri 5). Dakle, 1585.g. u popisnom defteru odnosno katastru nalazimo evidencije i vinograde.

13.	Ključ i mezra Prisje	2.100
14.	Drinovci	850
	- mezra Kukuševac	600
15.	Čišmine Drage	1.050
	- oni koji stanuju u selu Padavičić	800
16.	Brištani s mezzom Kuželj	2.799
17.	Čiftluk Mustafe-age i dr. od dijela sela Gorinić i dijela Ljubučić (prihod)	1.235
18.	Bobac Poljice	2.200
19.	Kotilić/Šušlić (filurija godišnje ?)	? 140 (nepročitano)
20.	Kamičak i još 5 mezri	1.430
21.	Dačica/Vačica	2.400
22.	Baština Tomaša - filurija	200
23.	Prijelaz i ribnjak dio Miljacke	150
24.	Mezra Bogučić - prihod	1.500
25.	Prijelaz kod slapa Rog	50
26.	Mezra Hamdanić Ivan	400
	Sveukupno:	44.686

Mlinarska industrija: mlinovi i mlinice

Mlinarska industrija ili mlinarska djelatnost bila je značajna privredna djelatnost u nahiji Nečven. I porezna knjiga iz 1585.godine potvrđuje nalaz S. Buzov da su u mlinarsku djelatnost uključeni i muslimani i kršćani, posadnici i obrtnici, osmanlijski podanici i dužnosnici (Buzov, 2009.:27-47).

U osmanskom Drnišu 1574.godine na rijeci Čikoli „u pogonu su bila 23 mlina“ (Jurin-Starčević, 2015.:226). Tako je u Skradinskoj nahiji 1585.godine 108 mlinova za žitarice. Desetak godina ranije, tj. 1574. na slapu Rog (Roški slap) registrirano je „47 mlinova“ (Buzov, 2009.:35), a 1585.godine ukupno 55 mlinova. Ovi podaci svjedoče o razvoju mlinarske djelatnosti. Fra Pavao (Pellizer) iz Rovinja bilježi da je 1640.godine u Roškom slapu bilo 50 mlinova, „kameni most sa 22 luka“ i „naprave za valjanje vune, tj. preradu sukna, hrvatski zvane stupe“ (Vinjalić, 2010.:95).

I stanovnici Petrove gore bili su posjednici 19 mlinova na Krki (Buzov, 2011.:310). U poreznim osmanlijskim popisima riječ je o mlinovima (mlin-skim kamenima), a ne o cijelim mlinicama kao građevinama (Tablica 4.).

Tablica 4. Mlinovi i mlinice u nahiji Nečven 1550. i 1585. godine**1550. godina**

Red. broj	Mlinovi i mlinice	Broj mlinova	Pristojba po mlinu u akčama	Iznos pristojbe	NAPOMENA
1.	mulk Malkoč bega i Hasanbega, sinova Osmanbegovih	4	30	120	Mlinovi na slapu na rijeci Krki. Njihovi su na osnovu hudžeta skradinskog kadije u starom defteru bili na njega upisani.
2.	Mehmed aga sin Sulejmana	2	30	60	Obnovio Aga mlinove
3.	mulk Mehmed-age, sina Sulejmana - <i>novi</i>	2	30	60	Ovdje je riječ o 2 nova mlina. Sva 4 su na Slapu Rog na prijelazu Rog Slapa
4.	mulk Bali age Ljubunčića	3	30	90	
	mulk Bali age Ljubunčića	¼	8	8	¼ sa stavke Sofi Husejna
	Ukupno: plus valjavica (stupa) za sukno – mulk Bali-age	11 i ¼ 1	128 15	338 <u>15</u> 353	

1585. godina

Red. broj	Mlinovi i mlinice	Broj mlinova	Pristojba po mlinu u akčama	Iznos pristojbe	NAPOMENA
1.	Vodenice na rijeci Krki u ruci stanovnika s. <i>Lujčić</i>	2	30	60	U selu Lujčić upisano je 5 imena kućedomačina, a u zbroju upisano 7
2.	Vodenice na r. Krki u posjedu stanovnika s. <i>Jasen dol</i>	8	30	240	U selu Jasen dol sa selom Čarišević(?) i mezri Dobramir popisano 20 kuća
	Vodenice na r. Krki u posjedu s. <i>Jasen Dol</i> i <i>Čariševići</i>	9	30	270	Mlinovi su popisani na tri mjesta u istom selu

Red. broj	Mlinovi i mlinice	Broj mlinova	Pristojba po mlinu u akčama	Iznos pristojbe	NAPOMENA
3.	Mlinovi na <i>prijelazu Miljacka</i> (u posjedu Žarka i Radosava, sinova Vukićevih i Mustafe Pervizulije i topčije Alije)	3	30	90	Ovi su mlinovi, odnosno njihovi posjednici upisani pod selom Razvađe odnosno m. Gornji Lukar
4.	<u>selo Lišković</u> - mlinovi na rijeci Krki u posjedu st. sela Lišković - mlinovi na r. Krki Kefelu Mehmeda i Mustafe sina Mehmedovog i Bešira s. Hamzinog <u>posadnika tvrđave Nečven</u>	3 5	30 30	90 90	Mlinovi na rijeci Krki
5.	<u>Mratin Dol</u> Mlinovi na rijeci Krki u posjedu st. s. Popov Otok	5	30	150	Vjerojatno se odnosi na kaluđerski manastir Sv. Arhanđel (Krka)
6.	<u>Drinovci</u> - mlin na rijeci Krki na slapu Rog u posjedu Dragića, sina Vladkovog - mlinovi na r. Krki u posjedu Vukoja, sina Bogunovog - mlinovi na r. Krki u posjedu Radula, sina Vukobradovog - stupa	1 3 3 1	30 30 30 15	30 90 90 15	
7.	<u>Brištani</u> - mlin na rijeci Krki („u blizini slapa Rog“) u posjedu Husejina dizdara - mlinovi na r. Krki u posjedu Husejina i 3 druga posjednika	1 5	30 30	30 150	Ostali suposjednici su Mustafa, Mehmed i Ibrahim varošani tvrđave Nečven
8.	<u>selo Kotilić</u> - mlinovi Ibrahim-bega i skela	? (3)	30	140	(vjerojatno 3 mlina po 30 i skela 50)
	Ukupno:	52	30	1.595	

Zaključni dio

U radu je razmatran osmanski/turski katastar odnosno porezne knjige 16.stoljeća i to prvenstveno na temelju *Opširnog popisa iz 1550.godine* (objavljeni izvor) i opširnog popisa iz 1585. godine (neobjavljeni izvor) nahije Nečven koja se uglavnom prostirala na današnjem području Miljevaca i Promine. (Uglavnom stoga što npr. Velušić danas ne spada u predjel, kraj, župu i općinu Promina, iako se nalazi na padinama same planine Promine. Velušić već dugo pripada župi Drniš). Za još potpuniju analizu naslovljene teme trebalo bi detaljnije i pobliže zahvatiti popis Bosanskog sandžaka u vrijeme dok je prostor Miljevaca i Promine kao i drugi dijelovi Dalmacije pod osmanskom vlašću u tom vremenskom razdoblju potpadao pod Bosanski sandžak.). Zatim bi, svakako, u analizu valjalo uključiti i popis Kliškog sandžaka iz 1574. a možda i onaj početkom 17. stoljeća (1604.g.) radi sagledavanja mogućih kretanja i njihove dinamike, uočavanja različitih društvenih procesa, njihove usporedbe itd.

Nama su u ovom radu bili ciljevi: da obavimo ubikaciju toponima i to pretežno sela i zaseoka, odnosno mezri, u dva popisa; 1550. i 1585. (Prilog 1. i 2.). Potom da pokušamo sagledati temeljna demografska kretanja u tom razdoblju, osnovne procese u prihvaćanju i širenju islama odnosno u islamizaciji stanovništva, uočiti što se proizvodilo i koliki su bili prihodi i davanja, te se posebno osvrnuti na mlinsku industriju.

Objavljujemo (prvi put, u prijevodu dr. S. Buzov) opširni popis Kliškog sandžaka 1585. godine koji se odnosi na nahiju Nečven. Na osnovu toga prijevoda ubicirali smo veliku većinu sela i mezri (ali ne sve koji se u ta dva popisa spominju) u godinama 1550. i punu generaciju kasnije 1585. godine.

Ustanovljen je broj sela, mezri, čifluka itd. Posebno je naveden iznos prihoda odnosno poreza i pristojbi po pojedinim naseljima.

Većina sela spada u mala sela (do 10 kuća), a dio svakako u srednje (11-30 kuća). Velikih se sela ni u jednom od dva razmatrana popisa, ne nalazi. Jedina "aktivna" tvrđava na današnjem prostoru Miljevaca i Promine bila je sjedište nahije Nečven (s podgrađem/ varošem 1585.g.). Područje nahije Nečven graničilo je s nahijama na čijem teritoriju su bile tvrđave Drniša, Knina, a preko Krke, Skradin i dr. Godine 1550. na području nahije Nečven bilo je ukupno trinaest naselja: sedam sela, pet mezri i jedno selište (iako su popisana u 9 popisnih jedinica). Trideset i pet godina poslije na tom prostoru je znatno uvećan broj i naselja i ukupan

broj kuća u njima. Tada se javlja: 19 sela, 10 mezri i sedam čiftluka. Brojem kuća prednjači Razvađe, zatim Jasen dol, Velušić i dr.

Najbrojnija su sela po broju baština Mratin Dol, Drinovci, Lujjić itd. Prosječan broj kuća po naselju 1550. godine bio je osam kuća, dok je 1585. g. taj prosjek devet kuća. Većinom su to mala sela (14), a ostala su srednja sela (5).

Islamizacija je zahvatila i to područje iako ne i značajno. Sredinom stoljeća tek svaka deseta kuća je muslimanska. Slično je i tri i po desetljeća kasnije (1585.), ako se ne računaju posadnici tvrđave Nečven i posjednici zemina i čiftluka. S njima se taj postotak udvostručuje. Prema popisu 1550. godine, od ukupno 73 kuće zabilježeno je sedam muslimanskih kuća (9,59%). Godine 1585. na ukupno 168 baština registrirana je 21 muslimanska baština (12,5%). Iako se situacija između dva popisa promijenila i u nahiji Nečven odnosno na području današnjih Miljevaca i Promine, ipak se to područje može ubrojiti u drugu zonu islamizacije stanovništva o kojoj piše Spaho.

Ni jedan od dva analizirana popisa izravno ne spominju ovčarstvo, ali spominju pašnjake, ljetna ispasišta, nomade, vode, filuriju, stupe-valjavice za sukno, iz čega se (i bez drugih izvora i literature) može zaključivati da se stanovništvo Miljevaca i Promine itekako bavilo i stočarstvom. Uz to se spomenuto stanovništvo svakako bavi i ratarskom proizvodnjom uzgajajući pšenicu, ječam, mješanac, različite vrste povrća i voća, te se nešto manje bavi vinogradarstvom. Može se pretpostaviti da se stanovništvo u naseljima bliže rijeci Krki bavilo i ribarstvom. Budući da su u poreznim knjigama ubilježene i košnice, jasno je kako su se bavili i pčelarstvom odnosno proizvodnjom meda. I, dakako, lovom.

U nahiji Nečven 1550.g. – budući da je ta nahija tada sandžakbegov has – prihod kliškog sandžaka bega iznosio je 10 950 akči. Ukupna podavanja 1585.g. iznosile su 44.686 akči.

Sredinom 16. st. u nahiji Nečven bilo je petnaestak mlinova (uglavnom na rijeci Krki), a sredinom prethodnog desetljeća istog stoljeća broj mlinova je veći preko tri puta (52 mlina). Za toliko mlinova (ne mlinica kojih je moglo biti dvadesetak) morale su postojati znatne površine pod žitaricama s obje strane rijeke Krke. Prema tome i na ovom se primjeru (Miljevaca i Promine) potvrđuje da se vlaško/morlačko stanovništvo nije bavilo isključivo stočarstvom, ma koliko da je ono bilo značajan segment privređivanja.

PRILOG 1:

U Prilogu 1. donosimo prijepis iz knjige *Opširni popis Kliškog sandžaka iz 1550. godine*.¹⁷ U odjeljku *Vlasi nahije Nečven* (str. 89-90) nisu priređivači ubicirali ni jedan toponim. Ubiciranje u konkretnom slučaju nije nimalo lako iz više razloga: migracijski procesi promijenjena mreža naselja i promjena njihovih imena te promjena strukture stanovništva na ovom prostoru od 16. stoljeća do naše suvremenosti, greške i propusti popisivača odnosno pisara i tomu sl. Počnimo od prvog sela koje je popisano u tom popisu, tj. od sela Visočani. Visočani se javljaju u zadarskom zaleđu na području Nina. Isto tako i selo Poljica. Ovime ne tvrdimo da se sela popisana u nahiji Nečven odnose na ta naselja. Visočani se u popisu 1585. navode kao Visočan, pa bi moglo to biti današnje selo Vrbnik.

Ali sljedeće selo Dobropoljani, s mezrom Kaočina pokazuje ili da je selo Drinovljani (Drinovci) imalo dvojni naziv i Dobropoljani i Drinovljani, ili se pak radi o greški popisivača odnosno pisara. Dokaz za ovu tvrdnju nalazimo u jednom od sljedećih popisa nahije Nečven. Naime, u popisu iz 1550. godine „selo Dobropoljani, sa mezrom Kaočina“ nalazi se u džematu primicura Miloja, sina Nikole s mezre Kaočina, dok u popisu iz 1585. godine Kaočine – sada selo, a ne više mezra - za kneza ima Drakulu, sina Milojevog (dakle, knez je sin primicura). Još je značajnija činjenica to da se Vukas, sin Boguna nalazi kao prvoupisani godine 1550. u selu Dobropoljani, a godine 1585. jednako je također prvoupisani u selu Drinovci. Drugoupisani u selu Dobropoljani 1550. godine je Dragobrad, sin Vucka kojega 1585. nalazimo također u Drinovcima, ovoga puta kao trećepisanog. Može se izvesti zaključak da su Dobropoljani zapravo Drinovljani odnosno Drinovci. Drinovljani se inače na tom području spominju mnogo prije dolaska Osmanlija odnosno najkasnije 1402. godine.

„VLASI NAHIJE NEČVEN*

Selo **Visočani**,¹⁸ dio Sinana dizdara, u blizini tvrđave Nečven, pripada Nečvenu

Pervane, sin Marka

Pavko, sin Dobrašina

Husejn, sin Pave

kuća: 3

17 Vidjeti: *Opširni popis Kliškog sandžaka iz 1550. godine*. Obradili: Fehim Dž. Spaho i Ahmed S. Aličić, priredila: Behija Zlatar, Sarajevo: Orijentalni institut, 2007., str. 89-90; 106-107; 155; 352; 390; 421 i 422.

* Nahija Nečven dobila je ime po istoimenom starom gradu na lijevoj obali Krke, prema gradu Čučevu. Tu je bilo i sjedište ove nahije koja se spominje od 1528.god. pa do kraja XVII stoljeća“ stoji u bilješci 216 na str. 89

18 Neubicirano. Usput: formulacija u popisu „pripada Nečvenu“ znači da se odgovarajuća popisna jedinica nalazi u nahiji Nečven, kao kad danas kažemo npr. da se Lukar nalazi u općini Promina. Ova napomena o bilješci „pripada Nečvenu“ vrijedi za cijeli tekst pa

Selo **Dobropoljani**,¹⁹ sa mezrom Kaočina, pripada Nečvenu, džemat primicura Miloja, sina Nikole, sa mezre Kaočina.

Vukas, sin Boguna	Dragić, sin Vladka
Dragograd, sin Vukca	Vukašin, sin Vučete
Džafer, sin Grujca	sada u posjedu Vukobrada, sin Vukasa
Čift zemin Davuda i brata mu Pirije, u ruci Kurta, sina Davuda	Milko, sin Nikole, sa mezre Paučina ²⁰
Baština Stjepana Antolova,	

kuća 8

Sela **Dolnje i Gornje Zaruće**,²¹ pripadaju Nečvenu

Baština Andrijaša, u posjedu Husejna, sina Abdulaha	Radoj, sin Radula Radoj, sin Radula
Nikola, sin Ivka	Radoje, sin Božićka
Perugan, sin Vukdraga	Radosav, sin Milobrada
Grujac, sin Ostoje	Vukodrag, sin Vukića
Grgur, sin Radosava	Mirelja, sin Ljuboja
Radoje, sin Vukasa	Radoj, sin Vlaha
Radko, sin Ivka	Radoj, sin Vladka
Radeš, sin Radula	Radojina, sin Radula

kuća: 15

Sela **Poljice, Popovac, Tohsin i Letačić**,²² pripadaju Nečvenu

Pavel, sin Rujice	Nikola, sin Vukmira
Matijaš, sin Vukše	Ivan, sin Vukmira
Nikola, sin Radana	Nikola, sin Vukasa

to više nećemo ponovo ispisivati. Međutim, budući je riječ o katastru, odnosno poreskoj knjizi moguće je da je neka poreska jedinica, u konkretnom slučaju izvan teritorija nahije Nečven, a da prihod timara „pripada Nečvenu“ što je ustvari dohodak posadnika ili drugih službenika tvrđave Nečven.

19 Dobropoljani s mezrom Kaočine = Drinovljani s mezrom Kaočine = današnja sela Drinovci i Kaočine (u narodnom govoru Kačine) na Miljevcima kraj Drniša.

20 Priređivači Opširnog popisa Kliškog sandžaka iz 1550. godine (Sarajevo 2007.) navode „Milko, sin Nikole sa mezre Paučina“, vjerojatnije je da bi trebalo glasiti „sa mezre Kaočina“.

21 Možda ova sela nose ime Donje i Gornje Zakuće. Ostaje otvoreno gdje su se nalazila.

22 Neubicirano. Neki autori *Poljica* smještaju na prostor današnjeg sela *Puljani*, zapadno od Oklaja i Čitluka, a istočno od rijeke Krke. Pretpostavljam da su se sva četiri sela nalazila u Promini.

Toma, sin Vukice
 Radobrad, sin Vukice
 Vukmir, sin Vladisava
 Grgur, sin Vukića
 Jova (?), sin Rujice
 Mihovil, sin Rujice
 Komarčina, sin Bogića

Radosav, sin Tvrđka
 Radoje, sin Tvrđka
 Vukosav, sin Nikole
 Radko, sin Nikole
 Radosav, sin Radmana
 Vukman, sin Radoja

kuća: 19

SVEGA:

sela: 4

kuća: 45 po 150, pristojba 6.750

Nomadi izvan deftera – to su oni nomadi koji su se u vrijeme popisivanja vilajeta Klis zatekli na čiflucima i mezrama, pa je na osnovu fermana Njegove ekscelencije sultana određeno da plaćaju po 150 akči.“ (Opširni popis Kliškog sandžaka iz 1550.g., str. 89-90).

„NAHIJA NEČVEN, PRIPADA KADILUKU SKRADIN

Čifluk u blizini porušene tvrđave *Jasen Dol*.²³ To je mezra poznata pod imenom **Dobramir** u posjedu Marosovića i Radoševića, pripada Nečvenu: U starom defteru je bio upisan na osobe po imenu Mustafa, sin Božidarev i Hamza, sin Mustafe, sina Abdulahova, uz pristojbu na čifluk i uzapćen. Bio je vezan za njihove timare uz prihod od 45 akči. Sada, kada je vršena kontrola, nije bilo poznato da li su spomenuti mrtvi ili živi. Na spomenutim zemljama nalazili su se nastanjeni neki Vlasi nomadi i obrađivali su ih. Spomenuta mezra je izuzeta iz timara, a na osnovu časnog fermana stavljena je u posjed spomenutih nomada i na njih je upisana, s tim da, kao i drugi Vlasi, plaćaju vlaške pristojbe prema vlaškom zakonu.

Jelovac, sin Dragojev
 Pavel, sin Matejev
 Vukman, sin Milkov
 Miloj, sin Božidarev
 Matej, sin Radojinin
 Andrijaš, sin Ivanišev

Pavel, sin Stepanov
 Jakov, sin Tomašev
 Pavel, sin Petrijev
 Ljubko, sin Mrkišin
 Radoje, sin Jakovov
 Andrija, sin Kovačev

kuća: 12

23 Vjerojatno je riječ o prostoru današnjeg sela Bobodol. U popisu 1585. Jasen Dol se navodi kao selo s dvije mezre: Dobramir/Dobromir i Čarišević (?). U nekim prijevodima javlja se kao Jatin Dol, Jajin Dol i sl. *Popis* spominje da je mezra u posjedu Marosovića što zvučno asocira na Marasovine u Promini, ali to i ne mora biti baš tako. Pa ipak, podsjetimo se da se Marasovine ponekad iskazuju kao dio naselja Bobodol kao npr. u popisima stanovništva još i u XIX. stoljeću (1857., 1880. i kasnije u XX. stoljeću). Usporedi: Korenčić 1979.

Mezra **Česmina**,²⁴ pripada Nečvenu. Spomenuta mezra koja je u starom defteru upisana na dizdara Tur Aliju uz pristojbu na čifluk, bila je vezana za timar uz prihod od 100 akči. Sada kada je vršeno popisivanje tu su se nalazila dvojica Vlaha nomada koji su zatražili da na spomenutoj mezri budu upisani uz filuriju. Tako su na ovome mjestu upisani u novi defter s tim da prema vlaškom zakonu plaćaju vlaške pristojbe.

Radica, sin Radosavov

Radoje, sin Ivanov

kuća: 2

Dvije trećine mezre **Gornići**²⁵. U starom defteru je spomenuta mezra Gornići bila vezana za timar mustahfiza tvrđave Nečven uz prihod od 100 akči i nalazila se ubilježena na osobe po imenu Iskender Herseg, Raško, sin Vuksanov i Ivan, sin Radojev, uz pristojbu na čifluk. Kada je vršena kontrola ustanovljeno je da je treća trećina spomenute mezre u posjedu navedenog Iskendera i da je upisana na njega, uz pristojbu na čifluk u okviru timara, a da su dvije trećine u posjedu spomenutih Vlaha nevjernika. Na njihovo traženje ovdje su upisani pod filuriju.

Raško, sin Vuksanov

Ivan, sin Radojev

kuća: 2

Mezra **Brištani (Brištani)**,²⁶ pripada Nečvenu. To je čair po imenu *Bare* koji se nalazi između dva rukavca vode u blizini ruševne tvrđave Ključić sa šumom u blizini Skradina. Spomenuta mjesta su u starom defteru vezana za timar dizdara Nečvena sa prihodom u iznosu od 200 akči. Bila je u posjedu dizdara Tur Alije uz porez na čifluk.

Sada kada je izvršena kontrola, ustanovljeno je da je spomenuti umro i da su njegove zemlje prenesene na njegovog sina dizdara Aliju. Spomenuti je također

24 *Česmina* (ali s upitnikom koji tumači pitanje je li točno pročitano i prevedeno) navodi se, prema Nametku, u dokumentu B-57 sačuvanom u *Arhivu franjevačkog samostana na Visovcu*. U tom dokumentu se govori o tomu da se gvardijan samostana i drugi redovnici Visovca „žale na stanovnike sela Česmine? i Brištana: Tomaša, Prirada, Ivana i Vučila, sinove Stojana, Dragosava, sina Dimitra, Ivana, sina Nikole, Jovana, sina Raića, Prodana Kovača idruga da ugrožavaju posjede baštine Kuželj“. Radnja se događa 1631. godine. Za detalje vidjeti: Fehim Nametak, Turski dokumenti visovačkog samostana, u: *Visovački zbornik*, Visovac 1997., str. 297. Ako se žale na stanovnike Česmine, zajedno sa žalbom na stanovnike Brištana, a da jedni i drugi ugrožavaju posjede baštine Kuželj, onda ni jedni ni drugi nisu daleko od baštine Kuželj. Kuželj je predio u Visovačkoj/Brištanskoj Brini, na tomu terenu nalazi se i lugarska kuća, maslinici i vinogradi i danas pripada katastarskoj općini Brištani. Prema tome, selo Česmina (ili sličnog naziva) nalazilo se sasvim sigurno u neposrednoj blizini Brištana, ili eventualno Drinovaca, ako ne i na njegovom današnjem području, nedaleko od Krke.

25 Neubicirano.

26 Brištani, danas istoimeno selo na području Miljevaca koje na zapadu dopire do Roškog slapa, na jugu do pristaništa Stinice za Visovac, na istoku graniči sa selom Drinovci itd. Čair po imenu *Bare* jesu livade nizvodno od Roškog slapa koje se i danas zovu *Bare*

posredstvom prethodno spomenutog spahije pravo nastanjivanja prodao nekim Vlasim. Da bi se te zemlje našle u njihovom posjedu, oni su donijeli i predali na ime tapijske pristojbe 500 akči za državnu blagajnu, pa su upisani u novi defter, s tim da plaćaju vlaške pristojbe.

Šemrak, sin Radošev

Vukić, sin Radojišin

Hasan, Baduullahov

Vukić, sin Radojev, na mezri Brštani²⁷

Mustafa, sin Vukičev

Radica, sin Vukmirov, na mezri Brštani

Ivan, sin Radosavov

kuća: 7

Čifluk pisara Behrama. To su selišta **Poluotok** i **Maraš Dol**,²⁸ pripada tvrđavi Nečven. Sada se na spomenutom čifluku nalaze nastanjeni neki Vlasi nomadi i obrađuju njegove zemlje. Prema časnom fermanu oni su ovdje, na zemlji koju stalno obrađuju upisani pod filuriju. Zemlje koje je na osnovu ranije odluke stalno uživao, posjednik čifluka i dalje uživa. Ovdje je na njega upisan uz resmi čifluk s tim da plaća ušur i salariju.

Radica, sin Radoničev

Marko, sin Radosavov

Juraj, sin Radojev

Marko, sin Petrijević

Nikola, sin Radosavov

kuća: 5

SVEGA:

Sela: 4

mezri: 3, čifluka: 2

kuća: 28, svaka kuća po 150 pristojba: 4.200“ (Opširni popis KS 1550.g., str. 106-107)

ili ponekad Brištanske bare. Naznaka da se nalaze u blizini „ruševne tvrđave Ključić sa šumom u blizini Skradina“ ne mora se doslovice shvatiti. Ispravnije bi bilo da je kazano u blizini ruševne tvrđave Kamičak koji se kao i spomenute Bare nalazi na području Brištana. Možda je Ključić (Ključ, Ključice) kao tvrđava 1550. bila ruševna, ali ipak sačuvana, jer je djelomično sačuvana do dana današnjeg. Kamičak je već tada najvjerojatnije bio samo slabo vidljivi ostatak nekadašnjeg kastruma. Stoga se ne spominje Kamičak nego Ključić. Dalje, „u blizini Skradina“, u bilješci uspoređujući u naravi, jest u blizini Skradina, ali se treba podsjetiti da u Osmanskim dokumentima se kaže npr. za Vrliku da je u Primorju. Naravno da od Vrlike do mora je prilična udaljenost. Međutim, gledajući iz Banjaluke, Sarajeva ili Travnik ona može biti doista u Primorju.

²⁷ Iz ove bilješke u Popisu proizlazi da je pet kućanstava bilo nastanjeno na „čairu Bare“ a samo dva kućanstva u Brštanima/Brištanima. Ne mislim da su ta domaćinstva bila doslovce smještena na Barama. Vjerojatnije je da su se nalazili između Bara i Kamička. Selo Kamičak popisano je 1585. (a Bare se tu ne spominju).

²⁸ Maraš Dol su vjerojatno Marasovine, u Promini, ali se za sada ne mogu domisliti gdje mu je to selište Poluotok.

TIMARI, ČIFLUCI I MULKOVI

„mulk Bali-age Ljubunčića, na rijeci Krki, na prijelazu **Rog Slap**:²⁹

mlinovi, 3 mlina po 30, pristojba 90

1 mlin – valjavica za sukno, pristojba 15

Jedna četvrtina mlina sa stavke

Sofi Husejna, pristojba 8

Svega: 113“ (OP KS 1550.g., str. 155)

„Čifluk Malkoč-bega i Hasan-bega, sinova Osman-begovih, pripada Nečvenu. To su mezre *Hotilić* i *Divričina*, drugi naziv **Šuškovići**,³⁰ između tvrđava Knin i Nečven. Njihova količina i granice upisani su u njihovim hudžetima.

Prihod:

pšenica, 15 kejla, iznos 330

ječam, 12 kejla, iznos 180

proso, 14 kejla, iznos 180

zob, 5 kejla, iznos 45

vinogradi, 10 dunuma po 7, pristojba 70

Mulk Malkoč-bega i Hasan-bega, sa stavke Stojana, Radoja, Radice, Braje, Radmana, Nikole i Vukosava iz sela **Vrbljani**³¹ i Dragića i drugih ortaka iz sela **Bijocić**.³² To su četiri mlina na slapu na rijeci Krki, na osnovu hudžeta skradinskog kadije.

Mlinovi, 4 mlina po 30, pristojba 120

Svega: 925

Čifluk, mezre po imenu **Mala** i **Velika Bukara**,³³ pripada Nečvenu. U posjedu Malkoč-bega i Hasan-bega, sinova Osman-begovih, sa stavke Jusufa i terzije Alije.

29 Prijelaz Rog Slap je most na Roškom slapu koji, naravno, postoji i danas. Također postoje i mlinice i u njima mlinovi, od kojih su tri povremeno u funkciji (barem u turističke svrhe).

30 Mezre Hotilić i Divričina, drugi naziv Šuškovići, jest zapravo Hotiblić (Razvođe) gdje je u predtursko doba bilo sjedište katoličke župe, a naziv Šuškovići je iskrivljeno zapisano ime Šušelj, utvrde između današnjih sela Lukar i Razvođe. I danas postoji toponim Šušelj poznat mještanima okolnih sela u Promini.

Divričina bi mogla biti dio naselja Razvađe zvan Dračevine. Dračevine se u popisu stanovništva još potkraj 19. st., kao npr. 1880. godine, posebno iskazuju.

31 Današnje selo Vrbnik kod Knina 1585. popisano je u nahiji Kosovo.

32 Danas selo Biočić, istočno od Siverića, po današnjoj upravnoj podjeli teritorija pripada Gradu Drnišu.

33 Vjerojatno se to odnosi na selo Lukar (koje se možda nekad zvalo Mali i Veliki Lukar).

Prihod:

Pšenica, 10 kejla, iznos	220
Ječam, 60 kejla, iznos	90

Svega: 310⁴ (OP KS 1550.g., str. 352)

„Novi mlinovi na rijeci Krki, pripada Nečvenu. Nalaze se na Rog Slapu na skradinskoj strani.³⁴ To su drugi mlinovi, osim onih koji su sada u posjedu Baliage Ljubunčića i ortaka.

Mulk Mehmed-age, sina Sulejmana, sa stavke Husejna Sufije, na osnovu starog deftera. Ovi mlinovi su u starom defteru bili upisani na navedenog Mehmed-agu, ali su bili zapušteni. Sada je tražio da ih obnovi i popravi pa su na njega upisani,

2 mlina po 30, pristojba 60

Mulk Mehmed-age, sina Sulejmana – novi,

2 mlina po 30, pristojba 60

Svega: 4 mlina, pristojba 120⁴ (OP KS 1550., str. 390)

„Čifluk Mustafe, člana pratnje Mustafa-paše, Ferhada, sina Hamzina i Tomaša, prebega pripada tvrđavi Nečven. To su zemlje zvane **Goriš**,³⁵ u blizini zapuštane tvrđave Bobica koja pripada spomenutoj tvrđavi.

Prihod:

Pšenica, 6 kejla, iznos	132
Ječam, 4 kejla, iznos	60
Proso, 4 kejla, iznos	60
Zob, 6 kejla, iznos	72

Svega: 324⁴ (Opširni popis KS 1550.g., str. 421)

³⁴ Osmanska/turska vlast je Roški slap – u ovom popisu - uzimala kao jednu cjelinu. Stoga i mlinove na skradinskoj strani, a to znači na zapadnoj strani mosta koji bi mogli pripadati i nahiji Skradin, ipak uvrštava u nahiju Nečven (kao i većinu slapskih mlinova koji se nalaze na miljevačkoj (drniškoj strani).

³⁵ I ovdje je sličan slučaj kao kod novih mlinova prethodno spomenutih na Roškom slapu. Naime, Goriš se nalazi, pa slijedom toga i njegove zemlje, istočno od Čikole. Međutim, ovdje one pripadaju nahiji Nečven koja obuhvaća područje zapadno od Čikole počev južnije od Drniša do njenog ušća u rijeku Krku. Tu su oranice, ali i livade sjenokoše uz Čikolu koja je tu uzana i ljeti obično presuši. I te zemlje i livade predstavljaju jednu cjelinu, premda su smještene s obje strane Čikole. One se nalaze u blizini tvrđave Ključ/Ključić i za sada ne znam gdje bi bila tvrđava Bobica. Toponim *Goriške livade* zabilježila je Ankica Čilaš Šimpraga među primjerima zemljopisnih imena od drugih toponima i danas među stanovništvom miljevačkog sela Ključ (Čilaš Šimpraga, 2013.: 12). Stošić navodi da su Šibenčani 1342. u Gorišu podigli kulu nasuprot utvrđi Ključ(ić), ali donosi kako Stjepan Zlatović smatra da je kula bila u Brnjici (Stošić, 1941.:107). Kod smještaja ove kule, kojoj se ne spominje ime, valja imati u vidu činjenicu da su Brnjica i Goriš susjedna odnosno granična sela. Ove 1550.godine sama mezra Goriš popisana je u nahiji Petrova gora i u njoj tri kućedomačina: Ivanko, sin Radaka; Jaka, sin Radoja i Đura, sin Smoljana. U nahiji Petrova gora popisano je 1585. godine selo Goriš sa četiri kuće (Buzov, 2011:321-322)

„Mezra **Hrvatce**,³⁶ pripada Nečvenu. Spomenuta mezra je od davnina bila u posjedu ratnog zarobljenika Mehmed-age iz Livna. U potvrdi mevlana Muhjiddina upisano je da je ranije naređeno da se izdvoji zemlja koja je upisana Mehmed-agi. Kada je spomenuti mehmed-aga izjavio: Ja sam ranije bio u ropstvu prokletih nevjernika sedam godina i u tom vremenu te moje zemlje su dvojica nevjernika Vlaha dali upisati u svoj posjed. Ustvari, spomenuti Vlasi stanuju na mezri Kaočina u selu Drenovljani. Ova mezra je moja stara zemlja. Neka se ona sada meni u posjed upiše uz prihod s nje u iznosu od 305 akči. Nakon toga spomenuti nevjernici Vlasi su prebačeni na mezru na kojoj su stanovali, a ova mezra Hrvatce u novom defteru upisana je u posjed spomenutog Mehmed-age.

Prihod:

Pšenica, 5 kejla, iznos	110
Ječam, 5 kejla, iznos	75
Proso, 4 kejla, iznos	60
Raž, 4 kejla, iznos	60

Svega: 305⁴⁴ (Opširni popis KS 1550.g., str. 422)

Nakon što smo donijeli prijepis iz Opširnog popisa Kliškog sandžaka iz 1550. godine kojega je kao knjigu objavio *Orijentalni institut* u Sarajevu, sada ćemo donijeti prijepis iz popisa koji se odnosi na nahiju Nečven iz 1585. godine. Ovaj dio donosimo prema prijevodu dr. sc. *Snježane Buzov* (radna verzija) koji nam je ustupila na korištenje.³⁷

36 Mezra Hrvatce nalazila se na prostoru današnjih Miljevaca između (današnjih sela) Širitovaca i Kaočina. Danas u narodnom govoru to su *Rvace* i odnosi se na priličnu površinu obradivog zemljišta (gdje su bile oranice i vinogradi sve do devedesetih godina 20. stoljeća). Štoviše, Hrvace se spominju u mletačkim katastrima 1709. i 1735-37. (Usporedi: Pilić, 2009. : 92 i bilješku 10). Ponekad se ove, manje poznate, Hrvatce/Hrvace/Rvace na Miljevcima kod Drniša u literaturi zamjenjuju za kasabu Hrvace kod Sinja.

37 I na ovom mjestu najljepše zahvaljujem kolegici dr. sc. Snježani Buzov, profesoricu na The Ohio State University, SAD, na ustupljenom prijevodu i na suglasnosti da taj prijevod mogu i na ovaj način koristiti. Doktorica S. Buzov objavila je u istom ovom *Godišnjaku Titius* (god. 4, br. 4, 2011., str. 313-361) izvorni znanstveni rad *Petrova Gora, Vlaška nahija* i u prilogu toga rada donijela prijevod popisa nahije Petrova Gora iz Opširnog deftera Kliškog sandžaka iz 1585. godine (Usporedi: God. Titius 4/2011, str. 320-361). U tom radu, za razliku od ovoga, ubikacija toponima isključivo je njena.

PRILOG 2:

Prijevod popisa nahije Nečven iz opširnog deftera Kliškog sandžaka iz 1585. (prijevod S. Buzov; ubikacija toponima u ovom radu Š. Pilić).³⁸

NAHIJA NECHVEN U LIVI KLIS

SELO Lubice (Ljubiche/Ljubice)³⁹

Baština Muse sina Husejnovog

Baština Nikole, sina Mile

Baština Vukića sina Radosavljevog

Baština Vukmira sina Vukosavljevog

Baština Petra sina Vuksanovog

Baština Ivana sina Radivojevog

Baština Radule sina Branovog (Brano)

Baština Ivaniša sina Miličićevog

Baština Petra sina Vučetinog (Vučeta ili Vučina)

Baština Vukoje (Vukoje/Vukoja) sina Milinog (Mile)

Baština Nikole Arbanasa, u vlastitoj ruci

Baština Radonje Boželjinog (?) u vlastitoj ruci (misli se u njegovoj ruci)

Kuća 12 po dvjesto, iznos 2400

Prihod od nomada, baduhave, mladarine i tapijske pristojbe na zemin 600

UKUPNO: 3.000

SELO Lujčić, pripada Nečvenu

Baština Mihovila sina Ivanovog

Baština Stipana, sina Radosavljevog

Baština Andrije sina Markovog

Baština Ivana sina Jakšinog- 100

Baština Filipa sina Markovog - 100

Vodenice na rijeci Krki, u ruci spomenutih

Objekta 2, pristojbi 60

Kuća 5 po 200, iznos 1.000

Kuće 2 po 100, iznos 200

Pristojba od mlinova 60

Prihod od nomada, baduhave, mladarine, i tapijske pristojbe na zemin 60

UKUPNO: 1.300

38 U članku *Petrova Gora, Vlaška nahija*, Snježana Buzov je sama obavila i ubikaciju toponima, dok je u ovome tekstu ubikacija toponima moja.

39 Vjerojatno se odnosi na današnje selo *Ljubač*, sjeverno od prominskog kraja, a nedaleko od Vrbnika i Knina. No, ne treba isključiti ni *Ljbotić* koji se kao selo spominje još u srednjovjekovnim ispravama i u predosmansko/predtursko vrijeme.

SELO Jasen Dol⁴⁰ sa selom Čarišević (?) i mezrom Dobramir (?) pripada Nečvenu

Baština Maroja sina Radičinog
Baština Vuka sina Nikolinog
Baština Sefera i Kurda sinova Hasanovih
Baština Marka sina Tomaševog
Baština Ivanka sina Mihovilovog
Baština Husejina sina Abdulahovog
Baština Pavka sina Jelovčevog (Jelovac)
Baština Pavala sina Jelovčevog
Baština Mirajka (Krajka) sina Pavalovog
Baština Juraja sina Pavalovog
Baština Matije sina Milkovog
Baština Dujma sina Jurišinog (Dujam)

Str. 312b

Baština Pavala sina Petrovog
Baština Jadrije sina Ivaniševog
Baština Matije sina Petrovog
Baština Grgura sina Petrovog
Baština Pavala sina Ivanovog
Baština Milorada sina Jadrijinog
Baština drugog Pavla sina Petrovog (ovdje je napisano Pavle, a ne Paval)
Baština Radoje sina Jadrijinog

Vodenice na rijeci Krki, u posjedu stanovnika spomenutog sela

Objekata 8, pristojba 240

Kuća 19 po 200, iznos 3.800

Kuća 1 po 100, iznos 100

Pristojba od mlinova 240

Prihod od nomada, baduhave, mladarine, i tapijske pristojbe na zemin 123

UKUPNO: 4.263

40 Vjerojatno se radi o prostoru današnjeg sela Bobodol. Jelovac, sin Dragojev navodi se (kao prvoupisani) u čifluku blizu nekadašnje srušene tvrđave Jasen dol (tj. u Bobodolu) (Popis 1550. : 106).

U katastru iz 1585. u selu Jasen Dol upisana je baština Pavka, sin Jelovčevog i Pavala, također sina Jelovčevog. Šezdeset i tri godine poslije popisa iz 1585. godine, u Bobodolu se spominju Zorzi *Jelovac* rečeni Busurović, Vid Čaletić i Ilija *Jelovac*, te Marko Omeljčić i Stevan/Stjepan Vukdrašinović iz Čitluka. U istom dokumentu spominje se i Mahmut Jelovac, subaša Babodola. (Desnica, 1950., I : 52, dokument br. 48).

MLINOVI na rijeci Krki u posjedu stanovnika sela Jasen Dol i Čarišević (ovo je čitanje vrlo vrlo na prvu ruku), pripadaju Nečvenu.

Objekata 5, pristojba 150

..... objekata 6, pristojba 180

..... objekata 6, pristojba 180

MLINOVI na rijeci Krki, u posjedu stanovnika sela Jasen dol, pripadaju Nečvenu.

Objekata 9, po 30, pristojba 270. (Ako zbrojimo pristojbu na mlinove vidimo da je mlinova 17 – nap. prev.).

SELO Razvadje Dolnje i Gornje⁴¹ (piše d-j, nije đ), pripada Nečvenu

Baština Vuka sina Radobradovog Baština Radoje sina Vukasovog

Baština Ilije sina Radosavljevog Baština Luke sina Božinkovog

Baština Radosava sina Vukićevog Baština Radmana sina Dragobradovog

Baština Božidara sina Radičinog Baština Juraja sina Grubačevog

Baština Jovana sina Radosavljevog Baština Antula sina Radosavljevog

Baština Radivoja sina Vlaha (Iflaq) Baština Petka sina Puljevog (Pulj)

Baština Jusufa sina Vukdragovog Baština Radosava sina Vidakovog

Baština Radonje sina Troganovog (piše točno Trogan/Trugan)

Baština Vučka sina Radinovog Baština Radosava sina Petrovog

Baština Vujice sina Radinovog Baština Stipana sina Radosavljevog

Baština Vukića sina Radinovog Baština Ivana sina Radojevog - 100

Baština Vujina sina Vukobradovog Baština Marka sina Radojevog - 100

Baština Radka sina Radosavljevog - 100

Mezra Gornji Lukar⁴² u posjedu Gorče Vilića i Martina Ogorana i Jakova Ogorana i Mihovila Stipanovog i ostalih suposjednika – filurija 200

Kuća 22 po 200, iznos 4.400

Kuće 3 po 100, iznos 300

Prihod od nomada, baduhave, mladarine i tapijske pristojbe na zemin 60

UKUPNO: 4.760

MLINOVI na rijeci Krki, na prijelazu (gečud) **Miljacka** u posjedu Žarka i Radosava, sinova Vukićevih i u posjedu Mustafe Pervizulije (?) i topčije Alije Objekata 3 po 30, iznos 90

41 Današnje selo Razvođe, desetak kilometara zapadno od Drniša, na putu prema Oklaju. Do 1911. današnje selo Razvođe iskazivano je kao Razvađe. U popisima stanovništva potkraj 19. st. i početkom 20. st. (tj. od 1890. do 1910.) zasebno je iskazivano Razvađe Donje i Razvađe Gornje. U 1880. godini iskazuju se *Dračevine* kao dio naselja Razvađe. (Prema Korenčić, 1979.:214.)

42 Mezra Gornji Lukar je današnje selo Lukar (na sjeverozapadnim padinama planine Promine. U Lukaru je bio epicentar potresa u rujnu 1970. koji je zahvatio prostorno veliko područje ondašnjih općina Drniš, Knin i Sinj).

SELO Velušić,⁴³ pripada Nečvenu

Baština Vida (Vid) sina Tvrdkovog	Baština Vukašina sina Radojevog
Baština Pavala sina Radosavljevog	Baština Vuka sina Cvitkovog
Baština Vuksana sina Radojevog	Baština Vuksana sina Radosavljevog
Baština Kostadina sina ? (nepročitano)	Baština Vukosava sina Radosavljevog
Baština Pavka sina Pavalovog	Baština Gilke (?) sina Radičinog
Baština Vuka sina Radojevog	Baština Nenote (?) sina Radoja
Baština Radoja sina Vukašinovog	Baština Todora sina Cvitojevog

Kuća 14 po 200, iznos 2.800
Prihod od nomada, baduhave, mladarine i tapijske pristojbe na zemin 400
UKUPNO: 3.200

SELO Lišković,⁴⁴ pripada Nečvenu

Dio zemina u selu Lišković, u posjedu Hasana sina Adulahovog, daje desetine i salariju vlasniku zemlje.

Dio zemina u selu Lišković u posjedu Mehmeda sina Abdulahovog, daje desetine i salariju vlasniku zemlje.

Dio zemina u selu Lišković u posjedu Šadije sina Hasanovog, daje desetine i salariju vlasniku zemlje.

Dio zemina u selu Lišković u posjedu Pervane-a sina Ferhadovog, daje desetine i salariju vlasniku zemlje.

Dio zemina u selu Lišković u posjedu Halila sina Mehmedovog, daje desetine i salariju vlasniku zemlje.

Dio zemina u selu Lišković u posjedu Husejina sina Abdulahovog, daje desetine i salariju vlasniku zemlje.

Dio zemina u selu Lišković u posjedu Balije sina Hasanovog, daje desetine i salariju vlasniku zemlje.

43 Današnje selo Velušić, zapadno od Drniša na južnim padinama planine Promine. Zbog blizine Drniša, gdje je bilo sjedište nahije Petrovo polje ili Drniš, u većini osmanskih popisa Velušić je uključen u nahiju Petrovo polje, ali ovdje je 1585. unijet u popis nahije Nečven.

44 Budući da je selo Lišković popisano odmah iza Velušića, može podsjećati na selo Lišnjak između Drniša i Velušića. Međutim, navođenje prihoda odnosno poreza od povrća, konoplje, lana i td. navodi nas na pomisao da se to mjesto nalazilo bliže rijeci Krki. Pogotovu stoga što je popisana, kao zemin, i „njiva Lukova“. Luka ili Lug i na Miljevcima i u Promini nazivaju se širi dijelovi u kanjonu (Čikole i Krke) neposredno uz rijeku. Tlo je „ispunjeno rahlim i plodnim nanosima rijeke. Seljani ga okolnih sela obrađuju... Rijeka zimi poplavi te ‘luke’ ... i tako prirodnim putem gnoji zemlju.“ (Friganović, 1984. : 51). Iako Friganović povijest tih “luka“ uz Krku vezuje uz miniranje Čavlinova brzaca i Bilušića buka 1834. i 1895. pa i poslije 2. svjetskog rata, ipak se njegov nalaz može proširiti i na druge luke/lugove uz Krku. Mažuranić, u svom *Povijesno-pravnom rječniku* pod odrednicom luka navodi „obala, koju rieka može poplaviti; polje, livada...“ (Mažuranić, 1975., 1. dio, str. 615). Lišnjak je 1585. godine popisano u nahiji Petrovo polje sa osam kuća kao i Badanj 23 kuće, Trbuhovine (Trbounje) s 11 kuća itd.

Prihod:

Pšenice, kejla 8, iznos 200
Mješanca, kejla 20, iznos 400
Zobi, kejla 13, iznos 130
Desetina od povrća 15
Desetina od konoplje 14
Desetina od košnica 5
Desetina od lana 10
Desetina od voća 3
Desetina od luka, češnjaka i kupusa 3
Polovica baduhave, mlađarina, tapijska pristojba na zemin i poljačina 11
UKUPNO: 780

Dio zemina Vukosava sina Brajkovog i dio Marka sina Brajkovog u selu Lišković, pripada Nečvenu. Budući da je u vrijeme popisa bio u njihovom posjedu, sada je u novom sultanskom defteru na njih ubilježen s tim da vlasniku zemlje plaćaju desetine i salariju.

Dio Memije sina Hasanovog, u selu Lišković, pripada Nečvenu. Vlasniku zemlje daje desetine i salariju

Dio zemina Junusa sina Abdulahovog, u selu Lišković, pripada Nečvenu. Vlasniku zemlje daje desetine i salariju.

Dio zemina Velije sina Abdulahovog i Mahmuda sina Abdulahovog, u selu Lišković, pripada Nečvenu.

Dio zemina u posjedu Hasana sina Husejinovog u selu Lišković, pripada Nečvenu. Daje desetine i salariju.

Kršćanina 2

Prihod:

Ispendža 50
Pšenice, kejla 8, iznos 200
Mješanca, kejla 22, iznos 440
Zobi, kejla 12, iznos 120
Desetina od povrća 14
Desetina od lana 14
Desetina od košnica 5
Desetina od konoplje 10
Desetina od voća
Desetina od luka, češnjaka i kupusa 3
Polovica baduhave, mlađarine, tapijske pristojbe na zemin i poljačine 11
UKUPNO: 870

Čiftluk: To je polovica sela Lišković i zemin sa vinogradima i povrtnjakom, u posjedu mustahfiza (posadnika) tvrđave Nečven, pripada Nečvenu. Na njih je upisan s tim da vlasniku zemlje daju desetine i salariju.

(ovo što slijedi je specifikacija čiftluka):

Zemini u blizini tvrđave Nečven u posjedu mustahfiza tvrđave Nečven, to su neke (nekoliko) njiva.

Zemini: njiva **Lukova** u blizini tvrđave Nečven, u posjedu Hasana i Ahmeda, sinova Hamzinih.

Zemin u posjedu Šabana sina Mehmedovog, to su četiri parcele njive u blizini tvrđave Nečven.

Zemin: (to) je povrtnjak u blizini tvrđave Nečven u posjedu Ibrahima sina Hamzinog, vlasniku zemlje daje desetine.

Mezra **Suho Polje** i mezra **Zakuća** u blizini tvrđave Nečven, u posjedu mustahfiza i stanovnika varoši (piše varosan)

Zemin Halila sina Mustafinog, u blizini sela Lišković, pripada Nečvenu. Vlasniku zemlje daje desetine.

Dio Alije Kefelu (iz Kefe, tj. sa Krima?) vlasniku zemlje daje desetine.

Dio Nezira sina Ahmedovog, vlasniku zemlje daje desetine.

Dio drugog Mustafe Omčizade/Ukči zade (Znači ovo je prezime, *zade* se može zamijeniti sa -ić, nap. prev.)⁴⁵ u selu Lišković, pripada Nečvenu.

Dio Alije sina Ahmetovog, daje desetine i salariju

Dio Šabana sina Alijinog u selu Lišković

Prihod:

Pšenice, kejla 6, iznos 150

Mješanca, kejla 15, iznos 300

Zobi, kejla 4,5, iznos 45

Desetina od povrća 10

Desetina od lana 10

Desetina od šire, medri 3, iznos 21

Desetina od konoplje 15

Desetina od luka, češnjaka i kupusa 2

Polovica baduhave, mlađarine, tapijske pristojbe na zemin i poljačine 7

UKUPNO: 560

Mlinovi na rijeci Krki, u posjedu stanovnika sela Lišković, pripada Nečvenu.

Objekata 3 po 30, pristojba 90

Dio Alije ćehaje, od zemina mustahfiza, od dijela sela Lišković, sa vinogradom

Prihod od žitarica i ostalog: 100

Zemin Mustafe sina Mehmedovog i Ibrahima sina Mehmedovog, od dijela sela Lišković, pripada Nečvenu.

Prihod od žitarica i ostalog: 349

⁴⁵ Danas postoji prezime i zaseok *Omčikus* u Radučiću (zapadno od Krke) nasuprot prominskih sela Matase, Marasovine i Bobodol. U Lukaru postoji prezime Ujaković, što ne znači da mora vući podrijetlo iz nekadašnjeg sela Lišković s kraja 16. stoljeća,

Dio zemina Mehmeda sina Mustafinog poznat kao *Banogobor* i *Krčevina*.
To su mjesta u njegovom posjedu.

Prihod od žitarica i ostalog: 90

Mlinovi Kefelu Mehmeda i Mustafe sina Mehmedovog, i Bešira sina Hamzinog posadnika (merdan) Tvrđave Nečven, na rijeci Krki, pripadaju Nečvenu.

Objekata 5 po 30, pristojba 130

Dio Nasuha sina Mehmedovog u selu Lišković, pripada Nečvenu.

Prihod od žitarica i ostalog: 100

SELO Mratin Dol,⁴⁶ pripada Nečvenu

Čiftluk Mustafe sina Behrama-havadže: pola sela Mratin Dol s pašnjakom, ljetnim pašnjakom i livadom, pripada Nečvenu. Budući da se u vrijeme popisa, na osnovu starog deftera, nalazio u njegovom posjedu sada je u novom sultanskom defteru na njega upisan s tim da vlasniku zemlje s godine na godinu plaća desetine i salariju.

Prihod:

Pšenice, kejla 9, iznos 225

Mješanca, kejla 10, iznos 200

Zobi, kejla 13,5, iznos 135

Desetina od šire, medri 5, iznos 35

Desetina od povrća 5

Desetina od košnica 5

Desetina od luka, češnjaka i kupusa 5

Polovica baduhave, mlađarine, tapijske pristojbe na zemin i poljačine 30

UKUPNO: 640

Čiftluk Abdelkemala i Halila sinova Mustafinih u selu Mratov Dol, pripada Nečvenu. Budući da se u vrijeme popisa, na osnovu starog deftera, nalazio u njihovom posjedu, sada je u novom sultanskom defteru na njih ubilježen s tim da vlasniku zemlje s godine na godinu plaćaju desetine i salariju.

Prihod od žitarica i ostalog: 400

Baština Vukića, prišlaca, u selu Mratov Dol: filurija – 200

Baština Cvijana, prišlaca, u selu Mratov Dol, filurija – 200

46 Selo Martin Dol je kasnije i današnje selo Mratovo u Promini (gdje i danas postoji crkva Sv. Martin. Crkva Sv. Martin spominje se 1412.godine (Soldo, 1979.:93). Slično tvrdi i Zdravko Dizdar, koji smatra da je crkva iz „starohrvatskog doba“ vjerojatno s početka 15.st. Ta mala crkva (3,5 x 2) danas je sakristija uz sadašnju istoimenu crkvu (Dizdar, 1995.:XXXI).

Čiftluk Šaban-dede sina Sinanovog, od dijela sela Mratov Dol i dijela Visočan s pašnjakom, ljetnim pašnjakom i livadom, pripada Nečvenu. Budući da se u vrijeme popisa, na osnovu starog deftera, nalazio u njegovom posjedu, sada je u novom sultanskom defteru na njega ubilježen s tim da vlasniku zemlje s godine na godinu plaća desetine i salariju.

Prihod od žitarica i ostalog: 200

Zemin od dijela sela Mratov Dol u posjedu Fatime, i (nepročitano) kćeri Alijinih, pripada Nečvenu. Budući da se u vrijeme popisa, na osnovu starog deftera, nalazio u njihovom posjedu, sada je u novom sultanskom defteru na njih ubilježen s tim da vlasniku zemlje s godine na godinu plaćaju desetine i salariju.

Prihod od žitarica i ostalog: 150

Čiftluk Alije ćehaje sa stavke Ferhada-havadže od dijela sela Mratov Dol s pašnjakom, ljetnim pašnjakom i livadom, pripada Nečvenu. Budući da se u vrijeme popisa, na osnovu starog deftera, nalazio u njegovom posjedu, sada je u novom sultanskom defteru na njega ubilježen s tim da vlasniku zemlje s godine na godinu plaća desetine i salariju.

Čiftluk Alije sina Musinog od dijela sela Mratov Dol s pašnjakom, ljetnim pašnjakom i livadom, pripada Nečvenu. Budući da se u vrijeme popisa, na osnovu starog deftera, nalazio u njegovom posjedu, sada je u novom sultanskom defteru na njega ubilježen s tim da vlasniku zemlje s godine na godinu plaća desetine i salariju.

Prihod:

Pšenice, kejla 4, iznos 100

Mješanca, kejla 7, iznos 140

Zobi, kejla 10,5, iznos 105

Desetina povrća 4

Desetina od lana 4

Desetina od konoplje 10

Desetina od košnica 10

Desetina od povrća 5

Desetina od luka, češnjaka i kupusa, 5

Polovica baduhave, mlađarine, tapijske pristojbe na zemin i poljačine 17

UKUPNO: 400

Mlinovi na rijeci Krki u posjedu stanovnika sela **Popov Otok**

Objekata 5 po 30, pristojba 150

PRIJELAZ na rijeci Krki, to je raniji prijelaz kod Miljacke na rijeci Krki u posjedu mustahfiza tvrđave Nečven. Sada je cijena godišnje 250 i desetina na košnice.

SELO Visočan,⁴⁷ pripada Nečvenu

Dio Pirije sina Hasanovog, dijela Šabana u selu Visočan

Dio Pervane-a sina Abdulahovog u selu Visočan

Dio Husejina sina Abdulahovog u selu Visočan

Dio zemina Pavka sina Dobrašinovog u selu Visočan, pripada Nečvenu

Muslimana sa dijelom 3

Kršćanin 1

Prihod:

Resm-i çift 22 (?)

Desetina od košnica 40

Ispendža 24

Desetina od povrća 20

Pšenice, kejla 12, iznos 300

Desetina od lana 20

Mješanca, kejla 11, iznos 220

Desetina od konoplje 40

Zobi, kejla 23, iznos 230

Desetina od luka, češnjaka i kupusa 20

Desetina od šire, medri 20, iznos 140

Polovica baduhave, mlađarine, tapijske pristojbe na zemini i poljačine 59

UKUPNO: 1180

MEZRA Sićanica (?) u posjedu Alije ćehaje, pripada Nečvenu. Sa stavke Ibrahim bega kapetana Obrovca. Budući da se u vrijeme popisa, na osnovu starog deftera i kadijske isprave nalazila u njegovom posjedu, sada je u novom sultan-skom defteru na njega ubilježena s tim da vlasniku zemlje s godine na godinu plaća desetine i salariju.

Prihod:

Pšenice, kejla 8, iznos 200

Desetina od povrća 5

Mješanca, kejla 9, iznos 180

Desetina od košnica 5

Zobi, kejla 12, iznos 120

Porez na ispašu 15

Desetina od konoplje 5

Baduhava, mlađarin, tapijska

Desetina od lana 5

pristojba na zemini i poljačina 5

UKUPNO: 540

⁴⁷ Već sam kod ubiciranja naselja popisa nahije Nečven iz 1550. godine napomenuo da se ne mogu domisliti gdje je to naselje ukoliko se ne odnosi na današnje selo Vrbnik blizu Ljubača, sjeverno od prominskog kraja i nedaleko (južno od) Knina. Međutim, selo Vrbnik u *Opširnom popisu Kliškog sandžaka iz 1550. godine* pripada nahiji Kosovo (Opširni popis, str. 396). S druge strane, u ovom popisu selo Visočan se spominje u kontekstu sela Mratov Dol što bi upućivalo na to da nije daleko od Mratova (možda na prostoru današnjih prominskih sela Bogatići; Puljani...?).

SELO Hrvatice⁴⁸ (Hrvatce), pripada Nečvenu

Baština Janka sina Radosavljevog Baština Dragića sina Bogunovog
Baština Petka sina Radivojevog Baština Mihajla sina Vukobradovog
Baština Dragiše sina Vladkovog Baština Rade sina Bogunovog
Baština Vukdraga sina Vukasovog Baština Vukosava sina Vukmirovog
Baština Radovana sina Radosavljevog Baština Vidaka sina Radkovog
Baština Stipana sina Dobračevog (Dobrač) Baština Nikolića sina Karanovog
Kuća 11 po 200
Pristojba na zemin 40
Prihod od baduhave, mlađarine i tapijske pristojbe na zemin 10
UKUPNO: 2250

SELO Kaočine,⁴⁹ pripada Nečvenu

Baština kneza Drakule sina Milojevog
Baština Dragića sina Vladkovog
Baština Nikole sina Milojevog
Baština Milka sina Nikolinog
Baština Radmana sina Vukašinovog
Baština Milića sina Nikolinog i Gaje i Miloja, u ruci (nepročitano)
Baština Radonje sina Vukobradovog
Kuća 5 po 200, iznos 1.000
Kuća 1 po 100
Knez 1
Porez na ispašu 50
Prihod od nomada, baduhave, mlađarine i tapijske pristojbe na zemin 50
UKUPNO: 1.100 (zbroj bi trebao biti 1.200 – nap. prev.)

SELO Ključ,⁵⁰ pripada Nečvenu

Baština Husejina sina Abdulahovog Baština Radosava sina Šimrakovog
Baština Vukića sina Radojevog Baština Milana sina Kogunovog
Baština Mustafe sina Hasanovog Baština Mustafe sina Abdulahovog
Baština Ivana sina Radosavljevog

48 Selo Hrvatice nalazilo se na današnjem prostoru Miljevaca istočno od današnjih Širitovaca a zapadno od današnjeg sela Kaočine. U turskim/osmanskim popisima obično se spominje uz Kaočine. Danas je to naziv povećeg kompleksa obradivog zemljišta za taj kraj, koje je, nažalost, uglavnom neobrađeno. Već smo napomenuli kod ubiciranja ovog toponima u popisu iz 1550. da se ove Hrvace/Rvace spominju i u mletačkim katastrima početkom 18. stoljeća. I danas u narodu okolnih sela živi taj naziv, a zemlje pripadaju uglavnom stanovnicima Kaočina i Širitovaca (Pilić, 2009.).

49 Danas istoimeno selo na prostoru Miljevaca, nedaleko od Drniša.

50 Selo Ključ danas se nalazi jugoistočno i jugozapadno od Kaočina na miljevačkoj visoravni a nedaleko od utvrde Ključ/Ključice koja se utvrda nalazi u obližnjem kanjonu Čikole.

Mezra **Prisje**,⁵¹ u blizini tvrđave Ključ, pripada s(pomenutoj nahiji)
Baština Mahmuda sina Abdulahova
Baština Radice sina Radojevog
Baština Dragoja sina Vukdragovog
Pašnjak u okruženju spomenutog sela od onih koji dolaze izvana prema ka-
nunu (zakonu) uzima se porez na ispašu: 90
Kuća 9 po 200, iznos 2.000 (Ustvari je kuća 10, a iznos je dobro izračunat
– nap.prev.)
Porez na ispašu 90.
Prihod od nomada, baduhava, mlađarina, tapijska pristojba na zemini i yave
i kačkun 10
UKUPNO: 2.100

12. SELO Drinovce⁵² (Drinovci) pripada Nečvenu

Baština Vukasa sina Bogunovog Baština Dragobrada sina Vukčevog
Baština Radula sina Vukobradovog Baština Murada sina Hasanovog
Kuće 4 po 200, iznos 800
Prihod od nomada, polovica baduhave, mlađarina i tapijska pristojba na zemini 50
UKUPNO: 850

51 Mezra *Prisje* je današnji toponim Prispac, južno od Drinovaca, a sjeverno od sela Nos-Kalik i jugozapadno od sela Ključ. Doista je u blizini tvrđave Ključ. U okruženju sela i ondašnje meze doista se nalazi pašnjak. Na tom pašnjaku (pored lokve) je tromeđa sela Drinovci, Ključ i Nos-Kalik, gdje su se susretali pastiri sva tri sela sve do potkraj 80-tih godina 20. stoljeća. Prema usmenoj tradiciji, stanovnici sela Nos-Kalik tvrde da su njihovi preci prvo bili nastanjeni na prostoru Prispaca (zabilježio osobno prema kazivanju Petra Kalika, 1989.). Legendi ide u prilog činjenica da je kapela i groblje, te većina obradivih površina Kaličana znatno bliža današnjem Prispacu nego selu Nos-Kalik gdje stanuju.

52 Današnje selo Drinovci, istočno od Brištana a, zapadno od Ključa. Spominje se u izvorima kao Drinovljane najkasnije 1402. godine (Barbarić i Kolanović, 1986.:49 i d.; Pilić, 2008.:368). Turska/osmanska mezra *Prisje* u popisu 1585. godine, u današnjim mjesnim govorima Drinovaca, Ključa i drugih sela Miljevaca, kao i Nos-Kalika – imenom *Prispac*, u kasnosrednjovjekovnim izvorima zapisana je kao *Prisap*. Kolanović dokazuje da je između 1402. i 1407. godine šibenska komuna nastojala proširiti distrikt kako prema Lučkoj županiji tako i „sjeverno od Skradina s *obje* strane Krke (Čulišići, Drinovljani)“. Godine 1402. vojvoda Hrvoje – u svojstvu namjesnika kralja Ladislava – daje „sela Drinovljane, Prisap i Čulišić“ Šibeniku. Dalje, u 15. st. šibenski se kotar više ne širi na sjevernu stranu Krke, a njegovi „posjedi sjeverno od Skradina (Prisap, Drinovljani i Čulišići)“ navode se u izvorima 15. st. u nadležnosti „banatus Croatiae“ (Kolanović, 1995.:15-16). Prema tome, nekadašnji Prisap je uz Drinovljane, kao što je Prispac danas uz Drinovce koje graniče s Ključem, uz koje selo je zapisana mezra Prisje 1585. godine. Ovu je napomenu valjalo opširnije objasniti jer uz Čulišić u području Dubravica nalazi se i današnji Prispo uz desnu/južnu stranu Krke, pa da ne bi bilo zabune.

Mlin na rijeci Krki na slapu Rog, u posjedu Dragića, sina Vladkovog
Objekt 1, pristojba 30

Mlinovi na rijeci Krki u posjedu Vukasa sina Bogunovog
Objekta 3, pristojba 90

Mlinovi na rijeci Krki u posjedu Radula sina Vukobradovog
Stupa 1, pristojba 15
Objekta 3, pristojba 90

Mezra Kukuševac,⁵³ pripada Nečvenu
Baština Jusufa sina Davudovog
Baština Hasana sina Muradovog

Mezra Mojmila i mezra Miružje u blizini slapa Rušlice (?), pripada Nečvenu
Baština u ruci stanovnika sela Čišmine Drage
Kuće 3 po 200, iznos 600

13. SELO Čišmine Drage,⁵⁴ pripada Nečvenu

Baština Radice Radosavljevog, u ruci njegovog sina Nikole

Baština Radoja Ivanovog u ruci Vukosava sina Vukmirovog

Baština Vuka sina Obradovog – 100

Baština Ljubinka sina Milkovog

Baština Đurđa sina Nikolinog

Kuća 4 po 200, iznos 800

Kuća 1 po 100

Prihod od nomada, polovica baduhave, mlađarine, i tapijske pristojbe na
zemini 150

UKUPNO: 1.050

53 Neubicirano.

54 Danas postoji Roška ili Brištanska draga jugoistočno od Roškog slapa i brištanskih Bara između Donjih i Gornjih Brištana. Možda je to drugi naziv za nekadašnju mezru Česmina koja se spominje u popisu 1550. godine. Ako se ne radi o novom nazivu za nekadašnju Česminu, onda je to jedna od nekoliko draga u Promini i Miljevcima, a koja, to bi trebalo dodatno istraživati. Ovo selo Čišmine Drage ustvari je ona mezra Česmina iz Opširnog kliškog sandžaka 1550.g. (str. 106). Vidi i prilog 1 u ovom radu. Dokaz za ovu tvrdnju imamo u imenima baštinika. Tako Radica, sin Radosavov i Radoje, sin Ivanov plaćaju vlaške pristojbe odnosno filuriju na mezru Česminu 1550.godine. Prema defteru iz 1585.godine vidimo da je baština Radice Radosavljevog u ruci njegova sina Nikole, a baština Radoja Ivanovog u ruci Vukosava sina Vukmirovog.

Od sela **Čišmine Drage** oni koji stanuju u selu **Padavičić**⁵⁵ (?), pripada Nečvenu

Baština Stojana sina Bartulovog

Baština Stipana sina Živkovog

Baština Prirada sina Ivaniševog – 100

Baština Vuka sina Obradovog – 100

Baština Nikole (?Mrlja) sina Radivojevog – 100

Baština Jakova sina Radmanovog – 100

Baština Balije sina Hamzinog – 40

Kuća 1 po 200

Kuće 4 po 100, iznos 400

Kuće 2 po 20, iznos 40 (ovo se ne slaže s bilješkama u tekstu, nap. prev.)

Prihod od nomada, mlađarine, baduhave, tapijske pristojbe na zemini i poreza na ispašu i 160

UKUPNO: 800

SELO Brištani⁵⁶ s mezrom **Kožuli**, pripada Nečvenu

Baština kneza Šimuna sina Ivanovog

Baština Martina sina Ivanovog

Baština Vukmana, u ruci Karana (?) sina Vukmanovog

Baština Juraja sina Draškovog

Baština Mihovila sina Jurašinovog

Baština od dijela Buyuk (Velike) Popine, u ruci stanovnika spomenutog sela

Baština Luke sina Matijaševog u selu Popac Poljice

Baština Radobrada u selu Popac Poljice

Mlin na rijeci Krki u posjedu dizdara Husejina, u blizini slapa Rog

Objekat 1, pristojba 30

Mlinovi na rijeci Krki u posjedu Husejina Abdulahovog i ostalih suposjednika, i Mustafe i Mehmeda Mehmeda (2 puta) i Ibrahima sina Mehmedovog od Varošana tvrđave Nečven

Objekata 5 po 30, pristojba 150

55 Neubicirano. Padavičić podsjeća na Parčić (u Petrovu polju) ili na selo Parčići (u Bukovici), ali je nelogično da se baštine svih sedam korisnika nalaze na tolikoj udaljenosti (u nahiji Nečven). Možda je riječ o današnjim Podima. No, to bi svakako trebalo pobliže istražiti.

56 Selo Brištani je današnje selo Brištani, smješteno na miljevačkoj visoravni ponad Roškog slapa i Visovca. U osmanskim popisima Visovac se obično veže uz mezru ili selo Brištani. Navedena mezra Kožuli nije ništa drugo nego iskrivljeni zapis predjela *Kuželj* u Visovačkoj brini, danas u katastarskoj općini Brištani kojoj k.o. pripada i utvrda Kamičak. Na predjelu *Kuželj* nalaze se maslinici, vinogradi i pošumljeni brijeg s lugarskom kućom. (Nekoć je tu bila i jara za ovce u vlasništvu samostana Visovac.). Danas se u lugarskoj kući priprema neke vrste Prirodoslovnog muzeja.

Panajir (sajam) **Kutilić (?)**,⁵⁷ od onih koji dođu na sajam i (donesu robu na prodaju) prema kanunu uzima se tržna pristojba

Godišnje: 800

Kuća 8 po 200, iznos 1.600

Pristojba na mlinove 180

Pristojba od sajma 800

Prihod od nomada, baduhave, mlađarine i tapijske pristojbe na zemin 219

UKUPNO: 2.799

ČIFTLUK Mustafa-age sina Iskender-age i Fatime kćeri Mehmed-agine od dijela sela **Gorinić (?)** i od dijela **Ljubučić**, s pašnjakom, ljetnim pašnjakom i livadom, pripada Nečvenu. Budući da se u vrijeme popisa, na osnovu starog deftera, nalazio u posjedu aga kao njihova stavka, u novi sultanski defter je na njih upisano s tim da plaćaju desetine i salariju vlasniku zemlje.

Prihod:

Pšenice, kejla 14, iznos 550 (nije točno) Desetina od košnica 5

Mješanca, kejla 17, iznos 340 Desetina od povrća 5

Zobi, kejla 30, iznos 300 Desetina od lana 6

Desetina od konoplje 20 Baduhava, mlađarina, tapijska pristojba na zemin i poljačina 9

UKUPNO: 1.235

SELO Bobac Poljice,⁵⁸ pripada Nečvenu

Baština Nikole sina Radakovog Baština Martina sina Petrovog

Baština Ivana sina Pavalovog Baština Grgura sina Vukmirovog

Baština Jakova sina Radobradovog Baština Petra sina Pavalovog

Baština Matijaša sina Ljubićevog Baština Ljudmila sina Pavalovog

Baština Juraja sina Jakovljevog Baština Ivana sina Tominog

57 Vjerojatno Hotiblić. Sajam se još – u doba Osmanskog Carstva – u drniškom kraju održavao u Badnju (pored crkve Sv. Ivana) i čini se u Siveriću. Moguće i u Gradcu (ne istovremeno).

58 Selo *Bobac polje* moglo bi biti polje ispod (južnije od) Bobodola, ali se u ovom popisu spominje i „zapuštena tvrđava Bobica“ i „zemlje zvane Goriš“ u njenoj blizini. Stošić navodi da su Šibenčani podigli 1342. „tvrdu kulu nasprama utvrdi Ključića kninskih Nelepića“. (Stošić, 1941.:107). Ta utvrda je za Stošića nepoznata imena, a nalazila se na prostoru sela Goriš ili Brnjica. Ubikaciju otežava i činjenica da se Bobac može čitati i kao Popac polje. U Promini i danas postoje toponimi: Polje južno od naselja Bobodol; Potpolje u Puljanima; Bilo polje južnije od Oklaja; Vedrovo i Dračevo polje u Razvođu prema Oklaju, Vučipolje u Suknovcima itd. Pored svega toga postoji mogućnost da je zapuštena tvrđava Bobica nekadašnja tvrđava Babindub koja se još vidi na kartama iz 16.stoljeća koje su priložene ovom radu. To bi, dakle, Bobac Poljice moglo biti na području današnjega Bobodola pod uvjetom da je tamo u 16.st. postojalo zemljište naziva Goriš.

Kuća 10 po 200, iznos 2.000
Prihod od nomada, polovice baduhave, mlađarine i tapijske pristojbe na zemini 200
UKUPNO: 2.200

SELO Kotilić,⁵⁹ drugim imenom Šušlić, pripada Nečvenu

ČIFTLUK Ibrahim bega, dizdara tvrđave Obrovac, stari i novi Hotilić drugim imenom Šušlić i Mali i Veliki Lukari s pašnjakom, ljetnim pašnjakom i livadom, pripada Nečvenu. Budući da se u vrijeme popisa, na osnovu starog deftera, nalazio u njegovom posjedu sada je u novom sultanskom defteru na njega upisan s tim da vlasniku zemlje s godine na godinu plaća desetine i salariju

Filurija godišnje (sijakatski broj, nekoliko stotina akči) (nije se uspjelo pročitati)

Mlinovi Ibrahim-bega i skela, pripada Nečvenu, godišnje 140

SELO Kamičak⁶⁰ i mezre po imenu Ljubila i Pruzje i Ruška Draga i Mandin Livac (?)⁶¹ i Skrajani, u blizini slapa Rog, pripada Nečvenu

Baština Nikole sina Milkovića

Baština Balije sina Hamzinog

Baština Petra sina Martinovog

Baština Radice sina Kolakovog

Baština Nikše sina Radičinog

Baština Vida sina Radkovića

Baština Dobrina sina Vukmirovog

Pašnjak od onih koji dođu izvana te se koriste vodom i travom uzima se porez na ispašu – 10

Kuća 7 po 200, iznos 1.400

Porez na ispašu 10

Prihod od nomada, polovica baduhave, mlađarine i tapijske pristojbe na zemini 20

UKUPNO: 1.430

59 Ovdje je riječ o Hotibliću, nekadašnjem sjedištu župe u Promini, Razvođe ili Lukar. Šušlić je također ponešto iskrivljeno od utvrde Šušelj koja se nalazila između Lukara i Razvođa. I danas postoji naziv Šušelj za lokalitet između Lukara i Razvođa. Spominjanje Malog i Velikog Lukara, uz prethodna dva naziva, to samo potvrđuje.

60 Selo Kamičak nalazilo se ispod utvrde Kamičak na današnjem prostoru sela Brištani nedaleko rijeke Krke. Pretpostavlja se da je utvrda Kamičak imala dimenzije 50 x 20 metara (Ninić i dr. 2012. : 392-401). Danas postoje samo ostaci od utvrde Kamičak iznad rijeke Krke, nizvodno od Roškog slapa, a uzvodno od Visovca.

61 Ruška Draga je današnja Roška ili Brištanska Draga. Ostala tri toponima vjerojatno se odnose na prostor od Kružina, južnije od Bogatića, pa preko Bogatića prema Promini. No, to bi trebalo detaljnije istražiti.

SELO Dačica (Vačica) i zemin crkve Mayas i mezra Kovačić i mezra Trlikova, i mezra⁶² Izvište. Spomenute mezre se nalaze između sela po imenu Daruluće i Veluša.

Baština Hizira sina Abdulahovog	Baština Pavala sina Radovanovog
Baština Hasana sina Abdulahovog	Baština Jakova sina Dragišinog
Baština Balije sina Evrenosovog	Baština Vujina sina Ivaniševog
Baština Mehmeda sina Abdulahovog	Baština Mihovila sina Prejićevog
Baština Juraja Prlovića	

Dio Hasana sina Mehmedovog be Bilokrin-zade (ovo je neko prezime)

Chift Hasan-age sina Alije, (merd) člana pratnje, čovjeka Malkoč begovog

Kuća 9 po 200, iznos 1.800

Prihod od žitarica i ostalog: 500

Prihod od nomada, polovica baduhave, mlađarina, i tapijska pristojba na zemin 100

UKUPNO: 2.400

Baština Tomaša u granicama sela Kožul,⁶³ pripada Nečvenu, filurija 200

Prijelaz to je dio Miljacke i Papas Adasi (Popovski otok, vjerojatno kaluđerski manastir Arhandel) i ribnjak u blizini tvrđave Nečven na rijeci Krki,⁶⁴ pripada Nečvenu – 150

MEZRA Bogučić⁶⁵ u posjedu Šimuna Tugića (ovo je otprilike) i drugih suposjednika, pripada Nečvenu. Budući da se u vrijeme popisa, na osnovu starog deftera, nalazila u njihovom posjedu, sada je u novom sultanskom defteru njima ubilježena s tim da vlasniku zemlje s godine na godinu plaćaju desetine i salariju.

62 Jedna mezra Kovačić nalazila se kod Knina, mezra Trilokva može biti kod Benkovca a može i u nahiji Petrova gora (danas selo Trolokve). Međutim, otežano je ubicirati i selo Vačice i sve tri mezre iako se u bilješci navodi da se nalaze „između sela po imenu Daruluće i Veluša“.

63 Selo Kožul – ukoliko se greškom pisara ne odnosi na mezru Kuželj (vidjeti bilješku kod sela Brištani) - moglo bi biti selo Kožulovac kod Benkovca.

64 Prijelaz pored Miljacke i pokraj otoka Visovca naplaćivao se i prema popisima drugih godina. Obično bi se dodao i prelaz na „Slapu Rog“ koji je ovdje izostavljen. Stoga se vjerojatno radi o kaluđerskom manastiru Sv. Arhandel, uz desnu obalu Krke kod Kistanja. Visovac je ove 1585. godine popisao u nahiji Skradin. Uz to ovdje se naglašava „u blizini tvrđave Nečven.“

65 Mezra Bogučić jesu današnji Bogatići odnosno sadašnji Prominski i Miljevački Bogatići. Bogatići se u mletačkom katastru početkom 18. stoljeća navode kao Superiore (Gornji) i Inferiore (Donji). Naziv Gornji i Donji Bogatići za Prominske i Miljevačke Bogatiće ponekad se još može čuti u mjesnim govorima Miljevaca i Promine. Na tom prostoru je utvrda Bogočin.

Prihod:

Pšenice, kejla 16, iznos 400

Mješanca, kejla 40, iznos 800

Zobi, kejla 21, iznos 210

Desetina od povrća 10

Desetina od lana 10

Desetina od konoplje 40

Desetina od košnica 5

Desetina od luka, češnjaka i kupusa 5

Baduhava, mladarina, tapijska pristojba na zemin i poljačina 20

UKUPNO: 1.500

....., kada se od prijelaza Miljacka stigne na slap Rog to je
Koji se nalazi s obje strane Krke – 50 (vjerojatno se ne odnosi na prijelaz preko
mosta u Roškom slapu).

MEZRA Hamdanić Ivan,⁶⁶ (??) između tvrđava Knin i Nečven sa stavke
Ali-age, posjeduju na osnovu starog deftera

Baština Vuka sina Radulovog

Baština Ivana sina Radičinog

Kuće 2 po 200, iznos 400

Pored ovoga Šimuna Tugića iz Bogatića je i Šimun Bogetić, junak iz usmene (narodne)
epске poezije koji se spominje u jednoj pjesmi u *Erlangenskom rukopisu*. Jedan Šimun
Bogetić je poginuo u borbi s Osmanlijama 1647. O njemu pjeva i Kačić u *Razgovoru*.
Možda je bilo više ljudi s istim imenom i prezimenom.

66 Nisam siguran gdje se nalazi mezra Hamdanić Ivan. U Razvođu postoji *Ivanova draga*
i danas, ali to nije dovoljno za zaključivanje.

PRILOG 3: Karte i slike

Pogled na planinu Prominu s jugozapadnog dijela kanjona Krke – s Uzdah kule

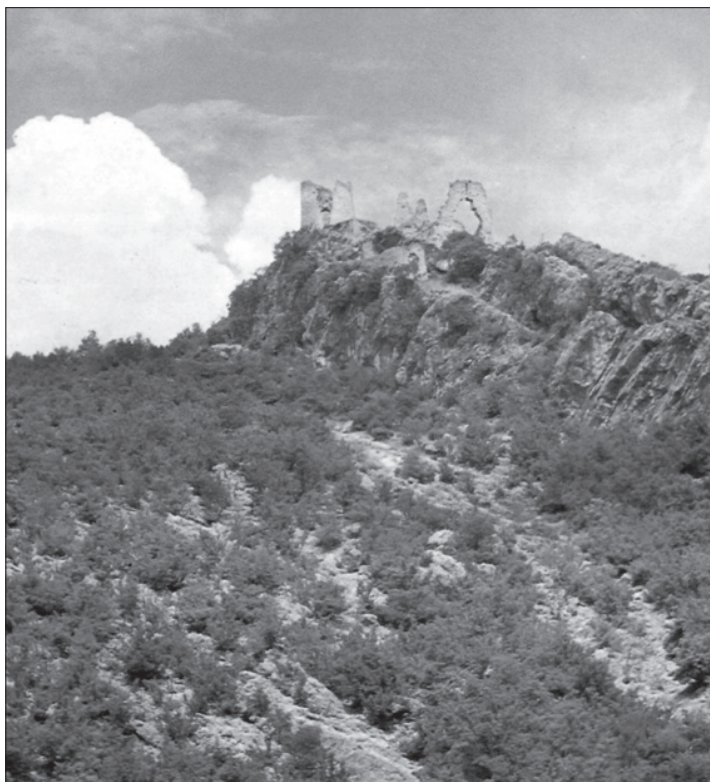
*A. Ortelins:
Šibensko zaleđe
1570. godine*

Rijeka Krka s okolnim utvrdama i gradovima na karti B. Bonifačića 1570.g. (prerada Paganove karte)

Detalj karte Pokrčja J. Bussemachera iz 1592.g. (Vide se: Babidus /Bobodol/, Derrais (Drniš), Cherca flu (rijeka Krka)...

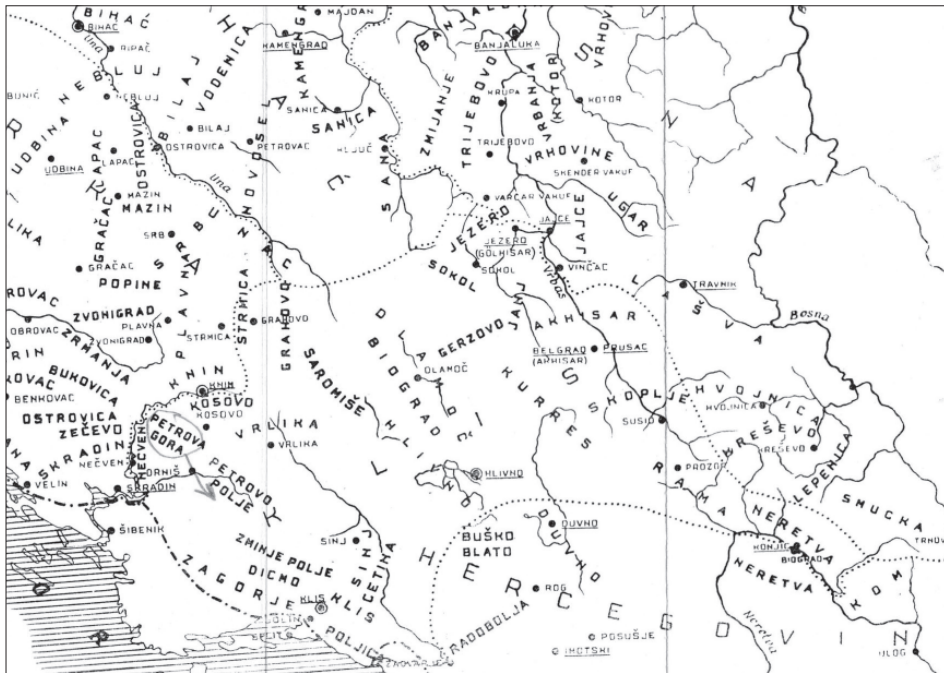

*Ostaci utvrde
Trošelj/Čučevo uz
desnu obalu Krke
nasuprot Nečvenu*

Tvrđava Čučevo (Trošelj grad)

Karta Sandžak Klis i dijelovi sandžaka Krka, te dijelovi sandžaka Bihać 1604.godine

Drniš u osmansko/tursko doba na karti V. Coronellija

*Ostaci tvrđave na drniškoj Gradini
(s unutarne strane) (Foto Š. Pilić)*

Brljan: prijelaz iz Promine u Bukovicu prema Zadru i Zagrebu

IZVORI I LITERATURA

a) Neobjavljeni izvor

Opširni defter Kliškog sandžaka iz 1585. godine i timarskih posjeda u sandžaku Krka, Osmanlijski arhiv Predsjedništva Vlade u Istanbulu, Basbakanlik Osmanli Arsivi (BOA); Tapu Tahrir Defterleri (TTD); br. 662. Prijevod Snježane Buzov nahije Nečven.

b) Objavljeni izvor

Opširni popis Kliškog sandžaka iz 1550. godine, obradili Fehim Dž. Spaho i Ahmed S. Aličić; priredila Behija Zlatar, Sarajevo: Orijentalni institut, 2007.

LITERATURA

1. Aličić, Ahmed S. (2000.) Uvod, u: *Opširni popis Bosanskog sandžaka iz 1604. godine*, sv. I/1, obradio Adem Handžić, Zurich – Sarajevo: Bošnjački institut i Orijentalni institut, str. III-XXXVII.
2. Birin, Ante (2008.) Posjedi Nelipčića na području srednjovjekovnog kotara Promine, u: *Miljevci u prošlosti*, zbornik radova, Visovac-Drinovci: Miljevački sabor, str. 117-128.
3. Buzov, Snježana (1989.) Turska uprava i organizacija vlasti, te društveno gospodarski odnosi u 16. i 17. stoljeću u Cetinskoj krajini, Sinj i Cetinska krajina za vrijeme osmanlijske vlasti, *Zbornik Cetinske krajine knj. 4*: 65-70.
4. Buzov, Snježana (1992.) Vlaško pitanje i osmanlijski izvori, *Povijesni prilozi* 11: 39-60.
5. Buzov, Snježana (2011.) Petrova gora, vlaška nahija, *Godišnjak Titius*, 4 (4):313-361
6. Čilaš Šimpraga, Ankica (2013.) Toponimija miljevačkih sela Kaočina i Ključa, *Folia onomastika Croatica* 22: 1-35.
7. Čilaš Šimpraga, Ankica (2011.) Muška osobna imena u Promini, *Rasprave Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje* 37/2: 333-364.
8. Dizdar, Zdravko (1995.) Demografska kretanja i problemi Promine do 1991. godine, u: *Naša hrvatska Promina*, str. XIX-XXXI.
9. Erceg, Ivan (1989.) Turska osvajanja i organizacija proizvodnje u Dalmaciji i njihov odraz na privredni život Hrvatske, Sinj i Cetinska krajina za vrijeme osmanlijske vlasti, *Zbornik Cetinske krajine knj. 4*: 9-54.
10. *Franjevačka provincija Presvetoga Otkupitelja* (Šematizam), Split: Provincijalat Franjevačke provincije prsvetoga Otkupitelja, 1979.
11. Gidens, Entoni/Giddens, Anthony (2007.) *Sociologija*, Beograd: Ekonomski fakultet.
12. Husić, Aladin (2005.) Demografske prilike u srednjodalmatinskom zaleđu početkom 16. stoljeća, *Prilozi za orijentalnu filologiju* 55: 227-241.

13. Husić, Aladin (2010.) Neke karakteristike prihvatanja Islama u Bosanskom sandžaku početkom 16. stoljeća, *Prilozi za orijentalnu filologiju* 60/2010.: 221-240.
14. Isailović, Neven; Jakovljević, Aleksandar (2012.) Srednjovjekovno Brečevno i Polje Kanjane – još jedan pokušaj ubikacije, *Povijesni prilozi* 43: 31-58.
15. Juran, Kristijan (2014.) Doseljavanje Morlaka u opustjela sela šibenske Zagore u 16. stoljeću, *Povijesni prilozi*, 46: 129-160.
16. Juric, Ante (2004.) *Gradovi, utvrde i sakralni spomenici uz Krku i Čikolu*, Skradin: Matica hrvatska
17. Jurin Starčević, Kornelija (2005.) Krajiške elite i izvori prihoda: primjer Jadranskog zaleđa u 16. i 17. stoljeću, *Prilozi za orijentalnu filologiju*, 55: 243-266.
18. Katunarić, Vjeran (2012.) *Putevi modernih društava: izazov historijske sociologije*, Zagreb: Izdanja Antibarbarus, Zadar: Sveučilište u Zadru.
19. Kolanović, Josip (1995.) *Šibenik u kasnome srednjem vijeku*, Zagreb: Školska knjiga.
20. Korenčić, M (1979.) *Naselja i stanovništvo SRH 1857-1971*, Zagreb: JAZU.
21. Korić, Elma (2015.) Nekoliko osmanskih dokumenata o događajima u dalmatinske zaleđu u drugoj polovini 16. stoljeća, *Povijesni prilozi* 48: 71-89.
22. Korić, Elma (2012.) Uloga Ferhad-bega Sokolovića u utvrđivanju granica između Osmanskog carstva i Mletačke republike nakon završetka Kiparskog rata 1573., *Anali Husrevbegove biblioteke* 33:133-144.
23. Kosor, Karlo (1979.) Drniška krajina za turskoga vladanja, *Kačić* 11: 125-194.
24. Matkovski, Aleksandar (1990.) Stočarski danak – filurija, *Arhivski vjesnik* 33 (34): 71-77.
25. Mažuranić, Vladimir (1908.-1922; pretisak 1975.) *Prinosi za hrvatski pravno-povjestni rječnik, prvi dio A-O*, Zagreb: Informator.
26. Moačanin, Nenad (1999.) *Turska Hrvatska. Hrvati pod vlašću Osmanskoga Carstva do 1791.*, Zagreb: Matica hrvatska
27. Moačanin, Nenad (1992.-93) The Croatian rural households and Ottoman fiscal units, *Prilozi za orijentalnu filologiju*, 42-43:211-216.
28. Nametak, Fehim (1994-95.) Acta Turcica franjevačkog samostana Visovac kod Šibenika, *Prilozi za orijentalnu filologiju* 44-45: 383-389.
29. Nametak, Fehim (1997.) Turski dokumenti Visovačkog samostana u: *Visovački zbornik*, Split - Visovac: Franjevačka provincija Presvetog Otkupitelja, Franjevački samostan Visovac, str. 293-298.
30. *Naša hrvatska Promina: obnova, razvoj, budućnost* (1995.) /ur. Jakov Cota/, Zagreb: Prominski zavičajni klub.
31. Nekić, Antun (2012.) Europske predodžbe o „turskoj“ prijetnji (14. – 16. stoljeća), *Povijesni prilozi* 43: 81-118.

30. Ninić, Marina; Bojanić Obad Šćitaroci, Bojana; Krajnik, Damir (2012.) Srednovjekovne utvrde na području Nacionalnog parka Krka, *Prostor* 2 (44) 20: 392-401.
31. Pilić, Šime (2003.) Socijalna eko-historija krajeva uz rijeku Krku (1500-1800) u suvremenim putopisima // *Triplex Confinium (1500-1800): ekohistorija*. Zbornik radova /Roksandić, Drago; Štefanec, Nataša (ur.)/. Split-Zagreb: Književni krug Split; Zavod za hrvatsku povijest Filozofskog fakulteta u Zagrebu, 2003., str. 305- 336.
32. Pilić, Šime (2008.) Miljevci: jedno ili sedam sela, *Godišnjak Titius* 1 (1): 363-383.
33. Pilić, Šime (2009.) Gdje je bilo i nestalo selo Filipović, *Godišnjak Titius*, 2 (2): 87-118.
34. Pust, Klemen (2011.) Migrations from the Venetian to the Ottoman Territory and Conversions of Venetian Subjects to Islam in the Eastern Adriatic in the Sixteenth Century, *Povijesni prilozi* 40: 121-159.
35. Slukan-Altić, Mirela (2007.) *Povijesna geografija rijeke Krke: kartografska svjedočanstva*, Šibenik. JU Nacionalni park Krka; Split: Znanstveni projekt „Titius“.
36. Smit, Denis/Smith, Dennis (2001.) *Uspon istorijske sociologije*, Beograd: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva (Biblioteka Societas, knj. 15).
37. Spaho, Fehim Dž. (1985.) Jedan turski popis Sinja i Vrlike iz 1604. godine, *Acta historico-oeconomica Iugoslaviae*, 12 (1): 21-120.
38. Spaho, Fehim Dž. (1986.) Splitsko zaleđe u prvim turskim popisima, *Acta historico-oeconomica Iugoslaviae*, 13 (1): 47-86.
39. Spaho, Fehim Dž. (1987.) Arhivska građa na turskom jeziku za područje sjeverne Dalmacije s posebnim osvrtom na Benkovački kraj, *Benkovački kraj kroz vjekove, Zbornik 1*, Zadar: Narodni list, str. 133-142.
40. Spaho, Fehim Dž. (1989.) Skradinska nahija 1574. godine, *Acta historico-oeconomica Iugoslaviae*, 16 (1): 79-107.
41. Spaho, Fehim Dž. (1989.) Grad Sinj u turskoj vlasti, u: Sinj i Cetinska krajina za vrijeme osmanlijske vlasti, *Zbornik Cetinske krajine, knj. 4*, 1989., str. 55-63.
42. Spaho, Fehim Dž. (1990.) Arhivska građa na turskom jeziku za područje srednje Dalmacije, *Građa i prilozi za povijest Dalmacije* sv. XI: 73-81.
43. Stošić, Krsto D. (1941.) *Sela šibenskog kotara*, Šibenik: Tiskara „Kačić“
44. Šabanović, Hazim (1982.) *Bosanski pašaluk*, Sarajevo: Svjetlost
45. Traljić, Seid M. (1973.) Tursko-mletačke granice u Dalmaciji u XVI. i XVII. stoljeću, u: *Radovi*, Institut Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti u Zadru, Zadar 1973., str. 447-458.
46. Vinjalić, Gašpar (2010.) *Kratki povijesni i kronološki pregled važnijih zbivanja koja su se dogodila Slavenima u Dalmaciji, Hrvatskoj i Bosni 1514.-1769.*, Split: Književni krug

Šime Pilić

UDC: 528.44(497.5)“15“

Original scientific paper

TURKISH CADASTERS OF MILJEVCI AND PROMINA IN THE 16th CENTURY

Abstract: *The Cadastre inventories from the territory of the Ottoman Empire are an important material for the research of many disciplines like historical demography, social history, onomastics (toponymic and anthropology), economic history, etc. The inventory of Klis sanjak from 1550 is considered in literature not only the first inventory of that sanjak, but a very important historical source. The current territory of Miljevci and Promina was (from 1528 until the end of 17. century) in the nahiya of Nečven. In 1550 the inventory in that nahiya comprised four villages with 45 households, three graves and two feudal estates (čifluk) with 28 households.*

Comparing the inventory three and half decennies later (1585) the double growth of the households is visible as well as the triple growth of villages.

Key words: *Turkish cadastre, Miljevci, Promina, nahija Nečven, 16. Century*

Šime Pilić

UDC: 528.44(497.5)“15“
Lavoro scientifico originale

I CATASTI TURCHI DI MILJEVCI E DI PROMINA NEL 16. SECOLO

Riassunto: *Gli elenchi catastali delle aree dell'impero ottomano sono importanti materiali per la ricerca di diverse discipline come la demografia storica, storia sociale, onomastica (toponomastica e antropologia), storia economica, ecc. La lista per il Sangiaccato di Klis dal 1550 nella letteratura è considerata non solo la prima lista di questo Sangiaccato ma anche una importante fonte storica.*

L'area di Miljevci e di Promina oggi era (dal 1528 fino alla fine del 17. secolo) nella nahiye di Nečven. Nel 1550, la lista comprende quattro villaggi e 45 domestici, tre mezre, due čifluk con 28 famiglie.

Nel confronto con la lista di tre decenni e mezzo più tardi (1585) è visto il raddoppiamento delle famiglie ed l'aumento triplice degli insediamenti rurali.

Parole chiave: *catasti turchi, Miljevci, Promina, nahia di Nečven, 16 secolo*